

UPORABA INFORMACIJSKO-KOMUNIKACIJSKE TEHNOLOGIJE U AMERIČKO-IRAČKOM SUKOBU 2003.-2004.

Uroš Svete

UDK: 007(73:567)"2003/2004
004(73:567)"2003/2004"

Izvorni znanstveni članak
Primljeno: 30.9.2004.
Prihvaćeno: 12.11.2004.

Sažetak

U radu je prikazana uloga i značaj koji u suvremenim sukobima ima uporaba informacijsko-komunikacijske tehnologije (IKT), pri čemu smo za svoje istraživanje izabrali studiju slučaja iračko-američkog sukoba u godini 2003. i 2004. Navedeni sukob smo zbog analitičkih potreba kod istraživanja uporabe IKT-a podijelili na tri razdoblja: predkonfliktno, razdoblje neposrednog sukoba (operacija Iračka sloboda – orig. Iraqi Freedom) te postkonfliktno razdoblje, kada su se velike ratne operacije završile, Iračani su započeli s asimetričnim ratovanjem, odnosno otporom. Istraživali smo ulogu koju je IKT imao kod priprema za oružani sukob, kako na strani koalicije, tako i na strani iračkog režima; jednako tako smo analizirali kako je njena uporaba utjecala na omjer konvencionalnih snaga u svjetlu povećane učinkovitosti na umreženje oružanih snaga (orig. network centric warfare). U drugom dijelu istražujemo kako su irački pobunjenici i terorističke skupine koristile IKT u okviru provođenja asimetričnog tipa ratovanja koji traje još i danas, kritički procjenjujemo stvarni utjecaj IKT-a na ishod sukoba. Glavna znanstvena izvornost rada je prije svega u kombiniranju uporabljenih metoda, kako iz područja društvenih (obrambenih) tako i informatičkih znanosti; jednako tako smo u analizu uključili neke komunikološke metode koje se odnose prije svega na proučavanje propagande. Tako dokazujemo da je holistički odnos značaja IKT-a u suvremenim sukobima moguće osigurati na interdisciplinarnoj osnovi.

Ključne riječi: Informacijsko-komunikacijska tehnologija (IKT), operacija *Iračka sloboda*, informacijske i psihološke operacije, javno mnijenje, asimetrično ratovanje, terorizam, informacijski izvori moći

Uroš Svete je magistar obrambenih znanosti i student na doktorskom studiju obrambenih znanosti. Zaposlen je kao asistent stažist na Katedri za obrambene znanosti Fakulteta za društvene znanosti i asistent na predmetima Teorija civilne obrane i Suvremeni oružani sustavi. Radi i kao djelatnik Obrambenog istraživačkog centra (ORC) pri Institutu za društvene znanosti (IDV) Fakulteta za društvene znanosti u Ljubljani. Njegove istraživačke i profesionalne ambicije su usmjerene u istraživanje (ne)vojničkih vidova ugroza sigurnosti, posebice informacijsko-komunikacijske tehnologije kao multidimenzionalnog sigurnosnog fenomena. Istražuje razvoj IKT-a povezan s ispitivanjima i razvojem u obrambeno-sigurnosnom društvenom podsustavu te njegovu uporabu u praktično svim društvenim podsustavima i sferama, što je pored ostalih čimbenika, temeljno promijenilo sigurnosni okoliš na razini pojedinca i društva, na razini međunarodne zajednice.

Danas je opće prihvaćeno stajalište da je za osiguranje stabilnog okruženja potreban kompleksan i multidimenzionalan pristup. Sve suvremene rasprave o sigurnosti usmjeravaju se prije svega na njene referentne objekte (na koga se sigurnost odnosi – *security for whom*), na pitanje tko ili što ugrožava sigurnost (sigurnost od čega – *security from what*), i na sigurnosne mehanizme (na koji način se sigurnost osigurava, kakva, odnosno koja sredstva su potrebna za postizanje sigurnosti) (Liotta, 2002.: 474-475). Postoje tri pitanja koja odmah “miniraju” sve ostale rasprave. Ako se (međunarodna) sigurnost, u skladu s realističkom teorijskom paradigmom, tradicionalno povezuje prije svega uz rat za obranu teritorija država, koje djeluju u anarhičnom globalnom okruženju gdje je snaga osnova za ravnotežu moći i stanje sigurnosti (Newman, 2001.: 241), danas se područja ljudskog djelovanja na koje se sigurnost odnosi sve više šire te uključuju dimenzije pojedinaca i cjelokupne zajednice (Bilgin, 2003.). Među faktorima koji su doveli do ove promjene, jedan od najznačajnijih jest zasigurno utjecaj informacijsko-komunikacijske tehnologije (IKT). Zato ćemo u nastavku predstaviti i analizirati njezin utjecaj na djelovanje sigurnosnih mehanizama suvremenih država (kako oružanih snaga, odnosno vojnog načina osiguranja sigurnosti, tako i onih nevojnih, povezanih prije svega s utjecajem na protivnika bez uporabe sile) te na druge nedržavne aktere koji su sve značajniji čimbenici suvremenog sigurnog okruženja (prije svega terorističke organizacije i pobunjenici). Zbog specifičnosti predmeta proučavanja – informacijsko-komunikacijske tehnologije – pored klasičnih socioloških (politoloških), odnosno metoda ispitivanja i istraživanja obrane (analiza pisanih izvora, analiza sadržaja, komparativna te analitičko-sintetička metoda) koristit ćemo i analizu mrežnih stranica, mrežnih foruma i *mailing* lista. Za postizanje cilja naše analize, koristit ćemo i neke računalne programe, odnosno povezanost radnji (u kojoj državi se nalazi poslužitelj na kojem gostuju mrežne stranice). Ključni cilj naše analize bit će usmjeren na dva pravca. Prvi će se odnositi na proučavanje utjecaja informacijsko-komunikacijske tehnologije kao izvanredno značajnog sredstva za upravljanje protivnikovim saznanjima o našim svojstvima (orig. *Perception Management*)¹ – u tom okviru ćemo proučiti suvremene oblike propagande odnosno psihološkog djelovanja i značenje informacijsko-komunikacijske tehnologije; jednako tako će nas zanimati kako uporaba informacijsko-komunikacijske tehnologije u suvremenim oružanim sustavima utječe na njihovo djelovanje. Oba

¹ Realnost, kad je iskustveno doživimo, određuje naša saznanja (što vidimo, čujemo, pročitamo odnosno iskusimo). Naša interpretacija tih saznanja zatim ima utjecaj na naše ponašanje i djelovanje. U ukupnoj povijesti čovječanstva bio je jako važan utjecaj te vrste saznanja, a njegov se značaj posebno povećao u informacijskom dobu. Zato se danas upravljanje znanjem odnosi prije svega na informacijske operacije, čija je glavna namjena utjecati na osjećaje, razumijevanje, odluke, te u konačnoj fazi i na djelovanje. U tom smislu su informacijske operacije tijesno povezane s psihološkima. Izvođači tih operacija mogu biti pojedinci, skupine, društva, ali i države na drugoj strani ciljevi se odnose na cijeli narod ili ukupnu međunarodnu zajednicu, odnosno svjetsku populaciju (Denning, 1999.: 101).

Ofenzivne operacije mogu imati utjecaj na mišljenje populacije na taj način da utječemo na sadržaj informacijskog prostora, za što možemo upotrijebiti različite komunikacijske medije (neposredna komunikacija, tisak, telekomunikacije, elektronske komunikacijske medije te računalne mreže (Denning, 1999.: 101).

dijela će tako predstavljati cjelovitu (holističku) analizu suvremenih sukoba,² što će nam dati mogućnost proučavanja hipoteze o presudnom utjecaju tehnologije na rezultat sukoba, kako se to pokazuje u tzv. tehnološkom determinizmu.

UPORABA IKT-a U PRIPREMNOJ FAZI SUKOBA

Američko-irački sukob možemo vremenski podijeliti u tri faze, odnosno na tri razdoblja: **pripremnu (predkonfliktnu), kampanju, sâmu operaciju *Iračka sloboda te postkonfliktno*³ razdoblje američke okupacije Iraka**. Na taj način možemo sagledati i informacijsko, odnosno psihološko djelovanje aktera, posebno SAD-a i njegovih saveznika. Ako je djelovanje aktera u prvoj i djelomično posljednjoj fazi bilo usmjereno na stratešku razinu, glavni cilj u drugoj fazi bio je operativna i taktička razina zbivanja. Ključni događaji, koji su značili prijelaz među fazama, jesu početak američke strateške kampanje "rata protiv terorizma", koji je SAD započeo neposredno nakon terorističkih napada na New York i Washington rujna 2001., odnosno

² Za tu svrhu upotrijebit ćemo teoretski koncept kojeg su 90-ih godina 20. stoljeća razradili Arquilla i Ronfeldt. Porast uporabe IKT-a, te napadi na protivničku kritičnu informacijsku infrastrukturu, na primjer, mekim sredstvima, kao kinetičkim te elektronskim sredstvima, doveli su do kiberrata (*cyberwar*), dok je uporaba mreže (prije svog interneta) za provođenje utjecaja dovela do umreženog rata (*netwar*) (Arquilla i Ronfeldt, 1997.).

Veoma je važno prepoznati trajektorij razvoja definicije umreženog ratovanja u devedesetim godinama 20. st. Ako, primjerice, proučite napise od 1991. do 1994. godine, osobito u knjizi *Dolazak umreženog rata* (orig. *Cyberwar is coming!*), vidjet ćete da se barata trima definicijama. Prva definicija kiberrata je **fizička**, gdje je nužna fizička infrastruktura: potrebna vam je električna energija, trebaju vam računala i određeno znanje programiranja. To je **primarna razina kiberrata**, koju bismo danas nazvali 'kreiranje', ulaženje u sustave, brisanje informacija tradicionalnim špijunskim metodama, ili pak rušenje sustava, premještanje podataka, što je uistinu fizički susret.

Ispod fizičke razine je **sintaktička**: ona će postati sljedećom razinom vođenja kiberrata. Sintaktička, znači kôd kao kôd. Koristiti se kodom tako da radi ono za što nije stvoren. To je pravi hakerski trajektorij, u obratnom inženjerstvu, otvorenom kôdu, slobodnom softveru, dakle korištenje sintaksom kôda da se kôd nadvlada.

Na dnu se nalazi **semantička** razina: razina riječi koje znače rat, to je bio glavni protokol semantike od 1991. do 1994. godine, i ona se smatra najnižom razinom kiberrata. U sintaktičkoj i fizičkoj razini potrebno je naime određeno elitno znanje; semantika ima starije značenje, ono što bismo danas nazvali informacijskim ratom, odnosno dezinformacijskim ratom. Ako se sjetite pedesetih godina i razdoblja Drugoga svjetskog rata, različitim zajednicama se obračalo i govorilo se da se više ne bore – to bismo danas nazvali psihološkim djelovanjem. Semantika dakle ima dužu ratnu povijest, ali u raspravama o kiberratu isticala se fizička infrastruktura i sintaktičko poznavanje koda. U Randu su govorili: "Slušaj, kiberrat će doći iz Sjedinjenih Država, iz Izraela, iz postsovjetskoga saveza, iz Kine, s onih mjesta koja imaju kvalitete infrastrukture i sintaktičkog znanja." No 1994., naravno, dogodio se obrat. Iz džungle su se pojavili zapatisti: nisu imali struje, nisu imali računala, nisu imali infrastrukturu, ali su imali semantički pristup (Strpić, 2002.).

³ Pod postkonfliktnim razdobljem mislim na razdoblje nakon što je američki predsjednik objavio službeni prestanak napada, odnosno na razdoblje okupacije teritorija Iraka i asimetričnog odgovora iračkih pobunjenika na istom tom teritoriju.

radikalizacija koncepta "otpadničkih država" (orig. *rogue states*), kada američki predsjednik Bush, 29. siječnja 2002., u govoru o stanju nacije (orig. *State of the Union*) u Kongresu, navedene države (među njima i Irak) imenuje tzv. osovinom zla (Record, 2003. te Moseley, 2003.:15).⁴ Prijelaz u drugu fazu je zaista započeo već 19. ožujka 2003., kada su u Irak ušle specijalne jedinice američkih oružanih snaga (Moseley, 2003.:15); druga je faza formalno započela ulaskom kopnene vojske u Irak 20. ožujka 2003. i traje do pada Huseinovog rodnog mjesta Tikrita 15. travnja 2003. (Collins, 2003.:13), odnosno do mjeseca svibnja 2003., kada je američki predsjednik Bush slavodobitno objavio prestanak sukoba. Istina je, međutim, da se druga faza nastavlja u treću, koja nije ni do danas završena. Za nju je značajna uporaba strategije asimetričnog ratovanja od strane iračkih pobunjenika; svakodnevne žrtve među koalicijskim vojnicima, iračkim civilnim stanovništvom, naoružanom lokalnom policijom i stranim državljanima vode u sve veću nestabilnost države te prerasta u otvoreni državni te antiamerički rat.

Tako su NATO-va balkanska iskustva, kao i posljednji slučaj u Iraku, pokazali izuzetno značenje "**upravljanja opažanjima**" (orig. *Perception Management*) kao jednog od glavnih ciljeva psiholoških, odnosno informacijskih aktivnosti. Isto tako se pokazalo da je potrebno i dalje razvijati takva uporišta moći (**informacijsku moć** op.a.), a istodobno je potrebno prihvaćati i provoditi mjere za vlastitu zaštitu pred informacijskom moći, odnosno utjecajima i drugim asimetričnim političkim te ratnim mogućnostima protivnika. Upravljanje saznanjima uključuje sve aktivnosti namijenjene na djelovanje na znanje i objektivno mišljenje kako strane tako i domaće javnosti. Pri tom je potrebno posebno aktivirati **javnu diplomaciju**,⁵ **psihološke i informacijske operacije (PSYOPS i INFOOPS)** te **javne informacijske i propagandne (dez-informacijske) djelatnosti**. U slučaju Iraka potrebno je, pogotovo u prvoj fazi, naglasiti značenje javne diplomacije, odnosno planiranih pokušaja utjecanja na saznanja strane javnosti o sukobu, strateškoj politici te njenim ciljevima i načinu djelovanja. U drugoj fazi bile su vrlo značajne psihološke operacije koje su, među ostalim, koristile i nekia druga tradicionalna propagandna sredstva za utjecaj na saznanja drugih država (Collins, 2003.:13).

⁴ Tako je Hoyt (2000.: 302) u svojoj analizi nastanka koncepta "otpadničkih država" ustanovio da se između 1993. i 1998. u trenutku mandata predsjednika Clintona Irak nalazi na drugom mjestu, jer se 28 posto svih spomenutih "termina otpadničke države", koje su izrekli ključni čimbenici u američkoj politici, odnosi na Irak.

⁵ U okviru američkih ovlasti za opis njihovih aktivnosti riječ propaganda se gotovo više ne pojavljuje. **Strateško komuniciranje** se vodi pod nazivom **javna diplomacija**, pri čemu je riječ o mješavini **propagandnih aktivnosti u tuđini, političkom marketingu te kulturnoj diplomaciji** (Bussemer, 2003.:21). Službena javna diplomacija uključuje aktivnosti američkih vlasti kojima je cilj razumijevanje, informiranje i utjecaj na tuđu javnosti međunarodnim razmjenama, međunarodnim informacijskim programima, istraživanjem javnog mnijenja te potporu nevladinim organizacijama. Javna diplomacija pokušava konsolidirati odnose s američkim saveznicima, uvjeriti druge u ispravnost svojih vrijednosti te osigurati zajedničko sudjelovanje SAD-a i drugih zemalja. Ukoliko su njezini rezultati uspješni, smanjuje mogućnost vojnih, političkih i ekonomskih sukoba, te razbija negativna slika o SAD-a. Javna diplomacija je relativno jeftin i visoko učinkovit način za promoviranje američke politike i interesa svuda po svijetu (Bussemer, 2003.:21).

Sve od terorističkih napada 2001., SAD je pokušao poboljšati svoje mogućnosti uporabe javne diplomacije. No, te su mogućnosti oslabile u devedesetim godinama 20. stoljeća, kada službeni Washington nije osjećao jaku potrebu da svoju politiku i stajališta objašnjava međunarodnoj globalnoj zajednici, kao što je to bio slučaj tijekom Hladnog rata. Položaj se potpuno promijenio s već navedenim terorističkim napadima na kontinentalni SAD, jer se odluka o stvaranju svjetske protuterorističke koalicije prije svega oslanjala na sredstva javne diplomacije i psihološko-informacijsko djelovanje. U tu svrhu su u SAD-u godine 2002. u okviru izvršne (predsjednikove) vlasti ustanovili i **Ured za globalne komunikacije** (orig. *Office of Global Communications* – <http://www.whitehouse.gov/ogc/>), nadležan za donošenje odluka na najvišoj razini s glavnim ciljem vođenja američke politike te obrambene aktivnosti u svijetu. Ured je nositelj glavne koordinativne uloge na području javne diplomacije i ima politički odbor u okviru Vijeća za nacionalnu sigurnost koji koordinira politiku i izvješća u trokutu Bijela kuća, Ured ministarstva vanjskih poslova za javnu diplomaciju (orig. *State Department's Office of Public Diplomacy*) i Pentagon. Zajedno, navedena tijela tvore najbolje koordiniranu i konsolidiranu strukturu predviđenu za upravljanje saznanjima još od osamdesetih godina 20. stoljeća, koja su primarno usmjerena prema islamskom svijetu.⁶ Djelatnost su posebno intenzivirali u ljeto 2002., tri mjeseca prije oružane akcije, kada su na američkim satelitskim televizijskim postajama često nastupali muslimani koji žive u SAD-u i koji su hvalili američki način života. Istodobno, u islamskim su se metropolama pojavile brošure s hvalospjevima mudroj politici američkog predsjednika Busha, a u zapadnjačkim medijima objavljivani su članci i reportaže o brutalnom režimu Sadama Huseina i njegovoj povezanosti s međunarodnim terorizmom (Bussemer, 2003.:20).

Unatoč velikim naporima, američka javna diplomacija prije operacije *Iračka sloboda* nije postigla očekivane rezultate. Tako je američki državni sekretar Colin Powell u govoru, koji su prenosili svi značajni svjetski mediji, uzalud uvjeravao članice Vijeća sigurnosti UN (Francusku, Rusiju i Njemačku) o nužnosti vojnog posredovanja u Iraku. Na drugoj strani je francuski ministar vanjskih poslova, Dominique de Villepin, pobrao veliko odobravanje svojim sumnjama u odnosu na američke argumente. SAD i Velika Britanija su stoga postigle slabe uspjehe u dobivanju potpore među svojim tradicionalnim saveznicima, te o drugoj rezoluciji za autorizaciju i legitimitet vojnog posredovanja u Iraku uopće nisu glasovali, jer je bilo očito da neće dobiti dostatnu potporu. Još je veći neuspjeh američka javna diplomacija doživjela u islamskom, odnosno arapskom svijetu, gdje nije uspjela značajnije promijeniti stajališta spram američke politike i američkih interesa, jer je u tako kratkom vremenu nemoguće doseći pozitivne rezultate. Učinkovita javna diplomacija naime djeluje na duži rok. Uspješan duži rok mogao bi postati Radio Sawa (*Radio zajedno*), kojeg je u suradnji s Iračanima osnovao i financira američki Kongres (<http://www.radiosawa.com/english.aspx>). Ta radijska mreža u arapskom svijetu izvodi kako arapsku tako i zapadnu popularnu glazbu, pri čemu se vodi računa o civilizacijskoj i kulturnoj klimi stanovnika kojima je namijenjena, i ujedno bi trebala predstavljati značajan informacijski servis

⁶ Pri tom je samo za područje Srednjeg i Bliskog istoka iskoristila 750 milijuna USD (Ibid.)

koji bi prije svega mlađoj arapskoj populaciji prenosio novosti o događanjima kod kuće, u svijetu i SAD-u, naravno iz američkog kuta gledanja. Prema tvrdnjama osnivača, u nekoliko mjeseci postala je jedna od najpopularnijih radijskih postaja među mladim Arapima. Naravno, ovo nije osamljen pokušaj utjecanja na javno mnijenje arapskog svijeta putem elektronskih medija. Sličan projekt je i komercijalna televizijska postaja na arapskom Al-Hura (<http://www.alhurra.com/>), koju također financira američki Kongres te CNN i SAD na arapskom (<http://arabic.cnn.com/>). Da gube utjecaj nad arapskim javnim mnijenjem, svjesni su i u Veliki Britaniji gdje ministarstvo vanjskih poslova zajedno s javnom televizijskom kućom BBC oblikuje televizijski program na arapskom. Za prikladno provođenje bijele, odnosno sive propagande, gdje je izvor propagande određen i ciljanim slušateljstvom, kojem je propaganda i namijenjena, odlučio se i Izrael, koji je 2002. ustanovio satelitsku televizijsku postaju na arapskom jeziku (Greenberg, 2002.).

Da su javno-diplomatski uspjesi SAD-a i njegovih saveznika u velikoj mjeri bili neučinkoviti, govore i analize informiranja arapskih medija o događajima u Iraku, barem na početku vojnih operacija (***) "*Arabische Reaktionen*", 2003.); vidljivo je, da u pripremljenoj fazi napada na Irak, SAD-u i njegovim saveznicama nije uspjelo bitno promijeniti arapsko javno mnijenje, što potvrđuju i informacije u arapskim časopisima o događanjima na bojišnici. Pri tome je zanimljivo da arapski časopisi koji izlaze u arapskom svijetu imaju vrlo sličan način informiranja s onima koje izdaje arapska ekonomska i politička emigracija u zapadnim zemljama. Dnevni časopis *Asharq Al-Awsat*, koji izlazi u Londonu, detaljnije je opisao okršaje koji su usporili američko napredovanje prema Bagdadu te prenio interpretacije domaćih Iračana da je navedena "oluja" Božji odgovor američkim i britanskim agresorima. Egipatski poluslužbeni dnevni časopis *Al-Akhbar* objavio je više članaka o posljedicama rata po iračko civilno stanovništvo, pri čemu je primarno govorio o civilnim žrtvama rata. Pod naslovima kao što su "Totalni rat uništenja Iračana" te "Uništenje, ne oslobođenje", navedeni dnevnik je neposredno kritizirao američko vojno posredovanje u Iraku. Slično je prikazao žrtve civilnog stanovništva i egipatski opozicijski dnevnik *Al-Wafd*, koji, doduše, zastupa stajalište liberalne stranke Wafd. Protiv rata u Iraku su se izrazili i mediji u Siriji i Libanonu, koji prenose prije svega proirijaska i proiranska vladina stajališta.

Kao zanimljivost možemo navesti da su izrazitu potporu iračkom stanovništvu (ne režimu) dali i vladini (dnevnik *Kayhan*) i krajnje konzervativni (dnevnik *Jomhuri Eslami*) mediji u Iranu, iračkom smrtnom neprijatelju u iransko-iračkom ratu 1980.-1988., u koji su pozivajući muslimane iz svijeta da pomognu iračkom stanovništvu ("*Reaktionen aus dem Iran auf den Krieg im Irak*", 2003.). U arapskom svijetu najtolerantnije su rat u Iraku prenosili u Saudijskoj Arabiji – američkoj najjačoj saveznicu na Bliskom istoku – pri čemu je dnevnik *Okaz* prikazivao prije svega nastojanja saudijske monarhije za što skorijim mirnim završetkom rata u Iraku.

Na osnovu informacija i navedenih analiza objavljivanih u arapskim medijima možemo potvrditi pretpostavku o pretežno neuspješnoj američkoj javno-diplomatskoj kampanji. Uz izuzetak američkih tradicionalnih saveznica, arapski se svijet unatoč neprihvatanja režima Sadama Huseina, o ratu izjasnio izrazito negativno i podupro irački narod u borbi protiv koalicijskih snaga. Potpora se nije ograničila samo na medijsku, nego su odmah, nakon sloma iračke vlasti Sadama Huseina, u Irak dolazili dobrovoljci iz cijelog

svijeta, koji su uz pomoć visokih predstavnika srušenog režima, provodili asimetričan rat protiv okupacijskih snaga, koji traje do dana današnjeg. No, o tom više u nastavku.

Pored već navedene javne diplomacije, moramo u okviru pripremne faze izložiti i značaj **psiholoških i informacijskih operacija, odnosno djelovanja**. Provedbena razina djelovanja u toj fazi je bila kao i u slučaju javne diplomacije, **strateška**, ciljevi su bili usmjereni stvaranju vlastitih slika te slika protivnika, pri čemu su prije svega koristili ideološke simbole za izvršenje, odnosno legitimizaciju uporabe sile. Na tom stupnju razvoja sukoba miroljubiva su rješenja, vidljivo nemoguća za obje strane, no svakako pogodna za uporabu radi pridobivanja javnog mnijenja, kako domaćeg tako i (posebno) međunarodnog. Manipulacije putem mnogih medija bile su namijenjene provođenju aktivnih psiholoških pritisaka na protivničko državno vodstvo, prekidu djelovanja državne administracije, demoralizaciji stanovništva i oružanih snaga te podupiranju unutarnje i vanjske opozicije kao i separatističkih snaga u Kurdistanu (Moseley, 2003.:15). Kao dokaz navedenom, navodimo i slučajeve informacijskog rata i operacija i psihološkog rata, koji govore da je uporaba IKT-a bila vrlo značajna u pripremnj fazi rata u Iraku za obje strane, kako američko-britansku, tako i iračku. 2003; godine su tako zapažene brojne aktivnosti na području psiholoških i informacijskih operacija, koje se posredno ili neposredno oslanjaju na uporabu IKT-a (***) "Information", 2004.).

Američka strana je u prvoj fazi provođenja psiholoških operacija upotrebljavala prije svega konvencionalna sredstva crne i bijele propagande (operacija bacanja više milijuna letaka,⁷ koju je vodilo izaslanstvo u Tampi – US Central Command; emitiranje radijskog i televizijskog programa⁸ preko zrakoplova EC-130, koji su pripadali 130. eskadrili specijalnih operacija), čiji je glavni cilj bio smanjivanje potpore civilnog stanovništva režimu Sadama Huseina i stranci Baas; u daljnjem radu su u okviru psiholoških operacija koristili također IKT (slali su brojne elektronske i SMS poruke, naslovljene na iračke čelnike i značajne predstavnike režima, tako da su glavni irački ponuđači internetskih usluga nakon svakog takvog "napada" prekidali internetske veze) (Collins, 2003.). U iračkoj javnosti SAD je htio potpuno delegitimizirati Huseina i njegov režim, koji je prikazan kao istinski neprijatelj iračkog stanovništva. Koliko su u američkoj percepciji bile značajne informacijska potpora i predpripreme pokazuje i osnivanje **Ureda za informacijske djelatnosti** (orig. *Office of Information Activities*), koji je nadomjestio ideju Donalda Rumsfelda o osnivanju ureda za strateški utjecaj (orig. *Office for Strategic Influence*).⁹ Jednako tako su na razini pomoćnika ministara ustanovljena dva odbora za oblikovanje informacijske strategije.

⁷ Operaciju bacanja letaka Amerikanci su započeli 9. ožujka 2002. pri čemu su same zračne snage u 158 misija zrakoplova A-10, B-52, F-18C te F-16C bacile 31, 800.000 letaka (Moseley, 2003.).

⁸ U času operacije *Iračka sloboda* bilo je 306 sati radijskih te 304 sata televizijskih emitiranja (Moseley, 2003.).

⁹ Američki ministar obrane Donald Rumsfeld osnovao je 2002. Ured za strateški utjecaj, koji je trebao postati ured za rušenje međunarodne propagande i politike dezinformiranja. No, Pentagon je morao navedeni ured, prije svega zbog protesta predstavnika medija, uskoro zatvoriti. Upraznjeno mjesto je nadomjestio Ured za informacijske djelatnosti te Ured za globalne komunikacije u okviru Bijele kuće, čime je Bijela kuća *de facto* preuzela nadzor nad provođenjem javne diplomacije, što je prije bilo područje djelovanja američkog državnog sekretara, odnosno ministarstva vanjskih poslova (Bussemer, 2003.:22).

U siječnju 2003., američke su vlasti, odnosno Nacionalni centar za zaštitu infrastrukture (orig. *National Infrastructure Protection Center* – NIPC) uočile značajno povećanje broja povezanih napada na američke poslužitelje, i taj se broj s eskalacijom sukoba u Iraku samo povećao. O tom su broju stručnjaci izražavali sumnju, pitajući se ima li Irak dovoljno ljudskih resursa za koordinaciju takve aktivnosti te su za napade osumnjičili međunarodnu koaliciju hakera, koja se protivila američkom vojnom posredovanju u Iraku. Američke vlasti i mediji (*Washington Post*) navele su, kao posrednu (zlo)uporabu IKT-a u svjetlu budućeg rata u Iraku, i računalnog crva, odnosno viruse Lisa i Wanor, koji su se širili elektronskom poštom pod naslovom "Klick 'Yes' and vote against the war!" Ako su korisnici slijedili "uputstva", virus bi bio uključen na sve adrese u adresaru programa MS Outlook i izbrisao bi ključne datoteke operacijskog sustava. U ožujku iste, 2003., godine kao upozorenja zbog mogućeg rata, pojavio se i crv Ganda, koji je programirala hakerska skupina VX Heaven; trebao je onemogućiti djelovanje antivirusnih programa i brisao je neke ključne sistemske datoteke. Slično političko djelovanje hakera, nazvano i **haktivizam**,¹⁰ nastavilo se i u sljedećim fazama američko-iračkog sukoba, pri čemu hakere možemo podijeliti na dvije skupine. Prva je bila oštro protiv rata u Iraku i napadala je prije svega mrežu američkih poslužitelja; u ciljeve moramo uključiti i predstavništvo Coca-Cole u Singapuru te londonsku vatrogasnu brigadu i policiju, premda je u Velikoj Britaniji, kao američkoj saveznicu, bilo bitno manje napada na američke pomagače. Na drugoj strani su američki religijski i nacionalistički ekstremno orijentirani hakeri napadali iračke pomagače; neposredno prije oružanog sukoba glavna je meta bila engleska stranica arapske televizijske postaje Al Jazeera, koja je sa svojim novinarima vrlo učinkovito djelovala i neutralizirala američku informacijsku i medijsku dominaciju u međunarodnom prostoru. Hakerska skupina Hackweiser je napala poslovnicu Fuji Filma u SAD-u te u Švicarskoj.

Slično kao u slučaju NATO-ve operacije *Allied Force* protiv Savezne države Jugoslavije 1999., i pred rat u Iraku upotrebljavane su metode kao što su **promjena sadržaja internetskih stranica te pokušaj preopterećenja protivnikovih internetskih poslužitelja** (orig. *denial of service* – DoS metoda). Tako su u veljači 2003. američki hakeri preusmjerili veze prema stranici iračkog časopisa *Iraq Daily*, koja je vodila do iračkog televizijskog programa, na svoju stranicu, i na taj način su iračkom stanovništvu govorili svoju verziju istine o ratu u Iraku.

¹⁰ Više pogledati: Strpić (2002.) odnosno http://boo.mi2.hr/~ognjen/tekst/dominguez_hr.html. Haktivizam u Sceni za elektroničko ometanje (<http://www.thing.net/%7Erdom/ecd/ecd.html>) smatraju masovnim nenasilnim djelovanjem na internetu. Tu nije riječ o fizičkoj razini – probijanju računalnih mreža. Haktivizam nije usmjeren ni na sintaktičku razinu: ne radi se niti o posebnom hakerskom sintaktičkom znanju (u organizacijama poput Kultra mrtve krave hakeri pišu programe kojima zaobilaze zapreke na mreži), koje posjeduje vrlo malo ljudi, uključujući i zapatiste. Kod haktivizma je, međutim, riječ o onom semantičkom, tehnologijom se tu ne služi radi njezine učinkovitosti, nego radi njezine djelotvornosti, dakle da bi se izrazila određena otjelovljena masovna djelatnost.

Međutim, ima i drugih mišljenja, koji haktivizam stavljaju u izravnu povezanost s bilo kakvim političkim angažiranjem hakera. Dakle, riječ je i o probijanju računlnih mreža kako i sintaktičkom znanju.

Pored već navedenog **mrežnog rata** (orig. *netwar*), kao provođenje informacijskih (psiholoških, odnosno propagandnih) pritisaka na Irak podrazumijevamo i obavijesti o testiranju i posjedovanju oružja i sredstava kojima bi američka strana provodila onakve oblike kibernetškog rata (kiberrata) (orig. *cyberwar*), koji se odnose na vojna sredstva i uporabu IKT-a. Tako je prema izvješću francuske tiskovne agencije AFP Pentagon razvio "mikrovalnu" bombu za onesposobljavanje protivničkih elektronskih sredstava. Isti izvor je kao opasno oružje u bliskom sukobu naveo i "elektromagnetsku", odnosno elektronsku bombu (E-bomba¹¹ stvara elektro-magnetska polja koja onesposobljavaju elektronske naprave te je stoga jedno od elektromagnetskih pulsnih /EMP/ i visoko energetske mikrovalovnih /HMP/ oružja) i tzv. "blackout" bombu (BLU-114B) koja može onesposobiti električnu mrežu. Sadrži ugljikova vlakna, koja proizvode kratke spojeve u električnom umreženju i već je bila uporabljena u prvom Zaljevskom ratu 1991. te u SCG godine 1999. Koalijsijske (uglavnom američke) snage su osim uporabe "tvrdih" sredstava kibernetškog rata, pokušale i s "mekim" napadima na integrirani irački sustav zračne obrane, kojeg je sastavljao francuski Kari (nabavljen osamdesetih godina, na početku rata s Iranom) te kineski Tiger Song sustav, kojeg su započeli upotrebljavati sredinom devedesetih godina 20. st. Oba sustava osiguravaju integrirani sustav zračne obrane, koji je povezivao radare, topničko-raketna oružja zračne obrane te zapovjedno-stožerna mjesta. Posebno je Tiger Song sustav, koji se temeljio na optičkim vezama, u prvoj fazi rata predstavljao velika iskušenja i izazov američkim zračnim snagama (***) "Information", 2004.).

Unatoč tome što je Irak imao ograničene stručne i infrastrukturne izvore te izrazito restriktivnu internetsku i informacijsku politiku i što je bilo nemoguće provoditi unutarnju propagandu preko uporabe IKT, iračka vlada je uvidjela značaj interneta i uporabe IKT-a za utjecaj – prije svega – na međunarodnu javnost. Na službenoj stranici iračkog predsjednika bile su predstavljene njegove izjave i stajališta o aktualnim zbivanjima; neutralnih informacija skoro da i nije bilo. Ni na mrežnim stranicama Bijele kuće, niti na službenim iračkim stranicama nije bilo informacija o Blixovom govoru. Da su iračke predsjedničke stranice namijenjene isključivo emitiranju Huseinovih stajališta nearapskom svijetu odnosno neutralnoj svjetskoj javnosti, potvrđuje i saznanje da je većina internetskih stranica bila na engleskom; istodobno sve informacije na arapskom jeziku o iračkoj vladi nalazile su se na mrežnim stranicama iračkog ministarstva za informiranje i bile su usmjerene i prema iračkom stanovništvu. (***) "Suche", 2003.).

¹¹ Glavna svrha, a ujedno i problem elektronske bombe je dobiti dovoljno veliku visokonaponsku i visokofrekventnu elektromagnetsku energiju, koja nije nuklearnog porijekla, da bi u kratkom vremenu onesposobili telekomunikacijske i druge elektronske naprave. Velike telekomunikacijske naprave imaju vanjsku antenu i tu se najlakše inducira najveći napon elektromagnetskog polja elektronske bombe. Dio naprava, kao što su npr. računalni uređaji, takvih antena nemaju. Zato je u ovom slučaju važno da dio električnog svjetlosnog impulsa elektronske bombe dođe direktno u kompjuter i na njemu inducira napon koji uništava najslabiju od povezanih komponenti (Gregorač, 2004.: 50-51).

Pored uporabe IKT-a radi utjecaja na stranu javnost, u prvoj fazi sukoba Irak je upotrebljavao internet i za dobivanje strateških informacija. Tako su, između studenoga 2002. i ožujka 2003., prema tvrdnjama američke mreže <http://c4i.org/> odnosno portala koji uspostavlja vezu do izvora (dokumenata, analiza, slučajeva) na temu informacijskog ratovanja i strateške uporabe IKT-a, njihovu mrežu su posjetili i korisnici čiji su internetski tragovi (orig. *tracing*) vodili do dva internetska poslužitelja (Warkaa and Uruklink) pod nadzorom iračke vlade. Koristili su prije svega stranice s analizama, uputstvima i slučajevima psihološkog rata odnosno operacija (PSYOPS), što je dokaz da je internet predstavljao značajan izvor dobivanja obavještajnih podataka i za iračke obavještajne službe. Naravno da sve ovdje navedeno moramo uzeti kritički u razmatranje jer je identitet korisnika interneta lako moguće izbrisati kao i simulirati.

Uporaba IKT se u pripremljenoj fazi američko-iračkog sukoba odnosila prije svega na **psihološko ratovanje, odnosno operacije te na "meke" oblike informacijskog rata**.¹² Možemo reći, da su obje strane u sukobu pokušale iskoristiti prednosti psihološkog djelovanja, koje se odnose i na vlastite, međunarodne (neutralne) te protivnikove ciljeve, odnosno javnost. Važno je napomenuti da je bilo nastojanja za mirnim rješenjem spora od strane i SAD-a i njegovih saveznica.¹³ **No IKT nije bio upotrijebljen u ulozi preventivnog djelovanja, kao u nekim sličnim sukobima**.¹⁴ Bio je upotrijebljen isključivo za postizanje prednosti u odnosu na protivnika, odnosno njegovo slabljenje u domaćem i međunarodnom okruženju.

¹² Denning (1999.) je u svojem djelu *Information Warfare and Security* vrlo detaljno podijelila kako ofenzivne tako i defenzivne oblike informacijskog ratovanja, koje u odnosu na upotrijebljena sredstva možemo također podijeliti na tvrde i meke. Tvrde se odnose, prije svega, na fizičko uništenje informacijskih sustava, dok su meke povezane s (zlo)uporabom IKT-a kao važnog čimbenika utjecaja na saznanja, kako nas samih, tako i naših protivnika.

¹³ Analiza internetskih informacijskih izvora o izvješću inspektora UN za nadzor iračkog razvoja oružja za masovno uništenje Hansa Blix je pokazala, da je izvješće u cijelosti bilo, odnosno u većem dijelu objavljeno prije svega na mrežnim stranicama američkih i britanskih tiskanih medija, dok su evropski mediji objavili samo dio izvješća. Na drugoj strani, izvješće nije bilo moguće dobiti na službenim mrežnim stranicama Bijele kuće (istraživač je pronašao jedva dva zapisa izjava tiskovnih predstavnika); isto tako izvješće nije bilo dostupno na službenim stranicama UN. Vrlo oskudno su o izvješću informirale i televizijske kuće i njihove mrežne stranice (***) "Auf der Suche...", 2003.).

¹⁴ Thomas (1999-a.) u članku "Preventing Conflict Through Information Technology" govori o značaju uporabe IKT-a kao jednog od najznačajnijih čimbenika u sprečavanju nastanka i eskalacije suvremenih sukoba. Ako se tradicionalni učinci sprečavanja sukoba, uz diplomatske, kulturne i nevojne, nenasilne mjere pokažu neuspješnima – slijedi prijetnja s uporabom vojne sile, pa je potrebno, prema mišljenju Thomasa, dodati i IKT. Uz uporabu IKT-a može se doći kako do elite, tako i do pojedinačnih državljana, te je u ovom slučaju IKT vrlo primjereno sredstvo utjecaja. Zato Thomas govori o **operacijama virtualnog uspostavljanja mira** (orig. *virtual peacemaking*). Pored navedenog, u kojem je IKT upotrebljen kao sredstvo upliva država radi provođenja mirovnih operacija, Thomas navodi i značaj uporabe IKT-a radi izvođenje simulacije sukoba i načina njihovog razrješavanja.

DRUGA FAZA SUKOB: OPERACIJA IRAČKA SLOBODA

Kao što smo već naveli, druga faza sukoba, koja je došla u oružanom obliku, nazvana je operacija *Iračka sloboda* i započela je nakon što je prošao 48-satni ultimatum, kojeg su 17. ožujka 2003. iračkom vodstvu postavile američke vlasti. Za razliku od Zaljevskog rata iz 1991., ovaj put su, pored oružanih snaga SAD-a u okviru koalicijskih snaga sudjelovale i oružane snage Velike Britanije (40.906 pripadnika), Australije (2.050 pripadnika) te Kanade (31 pripadnik) (Moseley, 2003.), dok su američke tradicionalne europske (s izuzetkom nekih država iz tzv. "nove" Europe kako ih je nazvao američki sekretar obrane Rumsfeld) i arapske odnosno muslimanske saveznice, oružani sukob više ili manje otvoreno kritizirale.¹⁵ Druga velika razlika i novost odnosi se na organiziranost oružanih snaga te utjecaj sličnih tehnologija na njihovu učinkovitost. Osim toga, iako je Irak 25 puta veći od Kuvajta, američki je sekretar obrane u Irak poslao upola manje snaga nego njegov prethodnik 1991. godine ne uzimajući u obzir da je jedan od glavnih ciljeva bio i osvajanje Iraka.¹⁶ Rumsfeld nije poslušao ni ona mišljenja koja su govorila o prevelikom opterećenju jedinica. Držao se načela da je brzina važnija od veličine. Umjesto doktrine premoći, poznate i kao **Powellova doktrina**, koju je nekadašnji načelnik Združenog stožera američke vojske i sadašnji državni tajnik usvojio u Zaljevskom ratu 1991. godine, Rumsfeld se više uzdao u precizno, odnosno vođeno oružje,¹⁷ računalnu potporu i udare "uklanjanja" najviših vođa stranke Baas i iračkoga režima uopće (**Rumsfeldova doktrina**). Rumsfeldovo uvjerenje bilo je, da nakon prestanka Hladnog rata i sovjetske prijetnje, SAD-u više ne trebaju velike oružane snage, te je potrebno tehnološku prednost SAD-a pretvoriti u vojnu moć. Osim toga, iako je i stručna i laička javnost bila poprilično skeptična, Rumsfeld je ustrajao na svom konceptu i tek pred početak same operacije uputio dodatne jedinice. Prema prvom konceptu bilo je predviđeno za vođenje operacija 30.000 vojnika kopnene vojske, u završnoj fazi bilo ih je ukupno više od 150.000 (Musharbash, 2004.).

Pored uporabe IKT-a za neposredno povećanje učinkovitosti oružanih snaga u smislu manevra, vatrene moći i preciznosti djelovanja, u drugoj fazi bila je značajna uporaba IKT-a pri provođenju informacijskih i psiholoških operacija. Njihov glavni cilj sada je bio usmjeren prikazivanju moralno spornih akcija i djelovanja protivnika i

¹⁵ Turski parlament odbio je 1. ožujka 2003. napad američkih jedinica na Irak sa svoga teritorija, te tako Amerikancima priskrbio negativno strateško iznenađenje. Amerikanci su se odmah ponadali da će 30 milijardi USD pomoći biti dovoljno da Turska dozvoli napad na Irak sa svog teritorija. U Turskoj je, naime, smještena 4. pješadijska divizija, koja je među svim američkim združenim taktičkim jedinicama najbolje informatizirana te praktično jedina sposobna bojno provoditi koncept informacijskog ratovanja. Tako je bio onemogućen i američki plan prodora sa sjevera prema Bagdadu. Istog dana su Amerikanci doživjeli još jedno neugodno iznenađenje, jer je i Arapska liga glasovala protiv napada na Irak (***) "Operation Iraqi Freedom", 2003.).

¹⁶ Američki dio koalicijskih snaga je sastavljalo 466.985 pripadnika, među njima je bilo i 233.000 pripadnika kopnene vojske (Moseley, 2003.:3). Ta se brojka približno slaže s onom koju navodi Musharbash (250.000).

¹⁷ Prema nekim podacima američke su snage tijekom operacije *Iračka sloboda* uporabile 68 posto vođenog i 32 posto klasičnog strjeljiva (Moseley, 2003.:11).

pridobivanje saveznika na svoju stranu. Glavni **rezultat informacijskog djelovanja (rata) pomaknut je sa strateške na operativno/taktičku razinu**. Informacijsko djelovanje (ratovanje) je postalo dijelom vojne kampanje s jasnim ciljem bezuvjetne predaje Iraka, uz uvjete koje su odredile koalicijske snage. Kako je u iračkom vojnom i državnom sustavu vođenja i zapovijedanja nedostajalo odgovarajućih automatiziranih sustava, a Irak je imao i slabo razvijenu infrastrukturu, koalicijske snage su mogle upotrijebiti tek ograničena sredstva za provođenje informacijskog rata. Njih su sačinjavale **informacijske i propagandne aktivnosti, elektronski rat te sredstva za onemogućavanje civilne i vojne infrastrukture; u manjem opsegu i napadi na neprijateljske računalne sustave (umreženi i kibernetički rat)**.¹⁸ Pri tom su informacijske i propagandne aktivnosti uključivale radijsko i televizijsko emitiranje iz susjednih država kao iz zračno-pokretnih sustava za emitiranje. Slično kao u Afganistanu, iračkom stanovništvu su iz transportnih zrakoplova bacani radioprijemnici te 70 milijuna letaka tjedno. Budući da su brojni Iračani nepismeni, leci su imali prije svega slikovnu poruku, a u tekstualnom dijelu (na arapskom i engleskom) bila je navedena samo glavna propagandna poruka.

Jedna od značajnih novosti pri uporabi IKT-a jesu **internetski dnevnik, odnosno blogovi**, koji su nakon rata postali značajan izvor, kako za obavještajne službe tako i za medijske kuće, a značajno su utjecali i na svjetsko javno mnijenje.¹⁹ O ratu su, naime,

¹⁸ Prema podacima iz analize *Operation Iraqi Freedom – by the Numbers* (Moseley, 2003.:9) američke oružane snage su tijekom druge faze napade 116 C4I (orig. *command control communication intelligence*) ciljeva, koristile i 10 medijskih odnosno informacijskih izvora.

¹⁹ Unatoč tome je značajan broj internetskih dnevnika sporan izvor, neki od njih su za obavještajne službe i oružane snage posebno informativni. Iako mrežni dnevnik nisu ništa više od osobnih poruka i komentara privatnih korisnika interneta, za njih se zanimaju i obavještajne službe, jer neka izvješća sadrže podatke i informacije koje se nigdje drugdje ne može dobiti. Tako su na konferenciji u travnju 2004. u Washingtonu raspravljali o načinu i metodama za ocjenjivanje mrežnih dnevnika i informacija. Susret je organizirao nekadašnji član američkih tajnih službi Robert Steele, koji tvrdi da su blogovi već danas značajan izvor dobivanja informacija za oružane snage i tajne službe. Slično mišljenje ima i Jock Gill, savjetnik za internet nekadašnjeg predsjednika Clintona. Rad obavještajnih službi se, prema njegovom mišljenju, sastoji iz kritičkog osluškivanja i dnevnici su u tom slučaju sasvim nov oblik konverzacije, koju je potrebno analizirati i valorizirati. Jer internetske dnevnike mogu pisati pojedinci koji su neposredni svjedoci događaja, zanimljivog za obavještajne službe jer je njihova vrijednost još i veća. Pored informacija, internetski dnevnik sadrže i ocjene njihovih autora, koje su subjektivne. Tako i komentar može postati značajan izvor za obavještajne službe. Primjer je autor mrežnog dnevnika (orig. *blogger*) iz Bagdada (Baghdad Blogger Salam Pax), koji je tijekom iračkog rata, odnosno operacije *Iračka sloboda*, javljao iz prijestonice Iraka o tome kako to vide i osjećaju stanovnici Iraka. Informacije tog mrežnog dnevnika koristila je i američka vojska za proučavanje događanja na drugoj strani bojišnice. Unatoč značaju internetskih dnevnika kao izvora podataka i informacija, na konferenciji su upozorili i na problematičnost informacija iz takvih izvora. Uvijek je iznova potrebno takve informacije provjeravati i iz drugih izvora, prije nego se one konačno potvrde. Jer od značajne informacije do krive informacije (dezinformacije) u ovom slučaju je vrlo mali korak. Tako su u rujnu 2003. irački pobunjenici ispalili dvije rakete na američki transportni helikopter, a zatim *blogger* pod nadimkom Riverband je odmah napisao da se u helikopteru nalazi američki ministar obrane Rumsfeld, koji je u to vrijeme bio u Iraku. Kao što je rekao reporter francuske tiskovne agencije AFP, Tim Witcher, "internetski dnevnik postaje onda novost kada njegov sadržaj možemo sto posto provjeriti i potvrditi." No, unatoč tome neki su mediji informirali o stradanju ministra Rumsfelda (Müller, 2004.).

govorili uz sam rub bojišnice, a svjetske medijske korporacije te drugi mediji morali su surađivati s američkom vojskom, koja ih je uključivala u svoje jedinice. U Iraku se pojavio tzv. *embedded journalism* kao nadgradnja, tzv. novinarskih *poolova*, koje je američka vojska uvela već tijekom prvoga Zaljevskog rata 1991. (Krempf, 2004. te Müller, 2004.). Među neke najutjecajnije i najznačajnije internetske dnevnikere možemo ubrojiti Salaam Pax (http://dear_raed.blogspot.com/), the Iraq Body Count, The Agonist i Iraqwar.ru, koji je već prestao s radom. Internet je u posljednjem iračkom ratu postao sve značajniji izvor informacija kako za svjetske međunarodne medijske postaje i obavještajne službe tako i za javnost općenito, jer su već prvoga dana rata prestale raditi službene stranice iračke vlade.

Najznačajniji element strategije informacijskog ratovanja u drugoj, pa i trećoj fazi odnosio se na provokacije odnosno manipuliranje djelovanjima; zato nije iznenađujuće da je televizija postala glavna udarna snaga informacijskog ratovanja kako u domaćoj javnosti koalicijskih snaga tako i na međunarodnoj razini, na koju se posebno utjecalo preko novinara uključenih u vojne jedinice. Ali dezinformiranje i zastrašivanje protivnika nisu bili jedini elementi informacijskog rata. Strateška namjena informacijske kampanje bila je, naime, usmjerena na **rušenje, odnosno stvaranje problema u protivnikovom sustavu vođenja i zapovijedanja te uništenju njegovih sposobnosti za vođenje rata na koordiniran i učinkovit način** (Berezkin, 2003.:145-147).

Unatoč tome što je informacijsko djelovanje očito, njegovu je učinkovitost posebno umanjio jedan čimbenik. To je **širenje odnosno proliferacija informacijskih izvora** među kojima je najznačajniji rast broja satelitskih informacijskih sustava i programa te internetskih umreženja. Danas je zbog toga mnogo teže utjecati na lokalna javna mnijenja, da o globalnim uopće ne govorimo. Eksplozija informacijskih ponuda pruža korisnicima izbor onih informacijskih izvora koji ispunjavaju njihova očekivanja. Tako su se arapski korisnici satelitske televizije, koji su vijesti CNN prepoznali kao pristrane, jednostavno okrenuli programu satelitske postaje Al Jazeera koja ih je informirala na mnogo prihvatljiviji način. Moć Al Jazeera je u drugoj fazi sukoba spoznao i irački režim, koji je u nju infiltrirao svoje agente te tako pokušao aktivno utjecati na njezino izvješćivanje kako bi bilo još više proiračko. Naravno da su ovoga bile svjesne i koalicijske snage, koje su pokušale otežati djelovanje Al Jazeera, kako fizičkim bombardiranjem njezinih prostora tako i elektronskim smetnjama (Collins, 2003.:14).

TREĆA FAZA RATA U IRAKU

Prevlast (uspješne) asimetrične strategije nad informacijskim i tehnološki dominantnim protivnikom i učinkovitošću umreženih oružanih snaga?

U drugoj fazi neposrednog sukoba između iračkih i koalicijskih snaga, kao i na primjerima iz 1991. godine, vidjeli smo da je uporaba IKT-a, posebno u konceptu centralno umreženih oružanih snaga (orig. *network centric warfare* – NTCW), svakako imala utjecaj na njihovu veću učinkovitost. Brzina manevra i napredovanja, kada se

vodi računa o vlastitim i protivničkim gubicima te uporabljanim snagama, nedvosmisleno ukazuje na značajnu ulogu informacijsko-komunikacijske tehnologije u suvremenim oružanim snagama. Ali učinkovitost se nije preobrazila u uspješnost, jer su koalicijske snage nakon sloma regularne iračke vojske naletjele na tipični asimetrični otpor iračkoga stanovništva i pomagača koji su došli iz inozemstva. Pri tom im je najveće glavobolje zadalo urbano ratovanje u naseljenim mjestima, gdje niti najmodernija tehnologija dobivanja preglednosti bojišta (orig. *Situation Awareness*) nije mogla pomoći u razlikovanju između pobunjenika i civilnog stanovništva, te protiv uporabe najjednostavnijih oružanih sustava i samoubilačkih napada bombaša, za koje su koalicijske snage bile potpuno nepripremljene (Komarow, 2004.).

Ondje gdje su pored uporabe nekonvencionalnih pristupa ratovanju, irački pobunjenici u skladu s asimetričnom strategijom izuzetno učinkovito kao "oružje" koristili i medije, tome je bila prilagođena i treća faza provođenja informacijskog rata, čija je namjena bilo neprestano izlaganje onim djelovanjima koja su bila u interesu koalicijskih snaga; isto tako su u trećoj fazi intenzivno koristili metode za onemogućavanje informacijske djelatnosti protivnika (nadzor nad iračkim, odnosno pobunjeničkim mrežnim stranicama, onemogućavanje dijela elektronskih medija, čije emitiranje nije bilo u skladu s američkim interesima te ofenzivno informacijsko djelovanje američke stranice).²⁰

U trećoj fazi sukoba, koja traje još i danas, značajno je izložiti djelovanje i uporabu IKT-a od strane koalicijskih snaga te iračkih pobunjenika i drugih krajnje islamističkih skupina, koje su na ovaj ili na onaj način povezane s napadima na koalicijsku vojsku, strane državljane te novonastalu prozapadnu iračku političku i sigurnosnu vojnu strukturu. U ovoj fazi sukoba možemo opaziti da **korisnici IKT-a opet prosuđuju operativno-taktički jer sve više žele utjecati na globalnu, odnosno svjetsku javnost.** Pri tom, u odnosu na iračke i druge islamističke skupine, te neki mediji (arapski informacijski servis Al Jazeera) spretno iskorištavaju sve prednosti slične informacijsko-komunikacijske i satelitske tehnologije te pokušavaju prikazivanjem moći nad otetim civilima i vojnicima, a i zbog raširenosti iračkoga otpora, utjecati prije svega na zapadnu javnost (Rötzer, 2004.), slično, kao što su u tom uspjeli somalijski pobunjenici prije trinaest godina, pri čemu se kao medij za utjecaj na američku javnost koristi američka satelitska i kabela postaja CNN (Latham, 2003.). Na prikazivanje određenih oblika nasilja (odrubljivanje glave, smrt pred kamerama, mučenje zatvorenika, odnosno vojnika) posebno nad svojim državljanima, koji nisu u službi države, zajednice zapadnog civilizacijskog i kulturnog kruga još su posebno osjetljive; zato pobunjenici pokušavaju prikazivanjem nasilja toj javnosti pokazati da je koalicijsko posredovanje, odnosno njihova intervencionistička politika u Iraku besmislena.

Neki događaji u vojnom smislu beznačajni dobivaju na težini kada ih mediji posreduju u javnost, a na taj način se povećava značenje radikalnih asimetričnih sredstava kao što je, primjerice, terorizam. U asimetričnom ratu mediji su sami postali sredstvom ratovanja. Tko nema mogućnosti za izvođenje uspješnih napada na protivnikove konvencionalne oružane snage vojnim sredstvima, uznastoji oko širenja

²⁰ Djelovanje se vraća na razinu umrežene vojske.

slika koje nedvosmisleno i neposredno predočavaju stanje snaga. Pri tom se govori i o nesrazmjeru snaga u odnosu na protivničke snage, ali i o napadima protivnika na civile i civilne objekte, posebice kada među civilnim ciljevima ima žena i djece. Na taj način pobornici asimetrične strategije pokušavaju poslati dvije bitne poruke koje, prije svega, imaju mogućnost značajnog utjecaja na države zapadnog, liberalnog političkog odnosno kulturnog kruga. Prva pokušava u toj javnosti, prikazivajući užasne načine smrti, uzbuditi savjest, odnosno stvoriti predodžbu o posrednicima tih informacija kao "neciviliziranim i barbarskim" protivnicima, koji ne prezaju pred žrtvama, pa se protiv njih ne treba niti boriti. Druga poruka pokazuje djelovanje zapadnih oružanih snaga na način koji je za zapadne zajednice i kulture moralno neprihvatljiv. Takva percepcija u ovim zajednicama trebala bi dovesti do civilnih i političkih pritisaka na vlast, kako bi uklonila svoje oružane snage iz tih područja (Münkler, 2003.:196-197).

Pored komunikacijskog vida uporabe IKT-a, te njezinog potencijala za utjecaj na unutarnju i vanjsku javnost o čemu u svojem konceptu umreženog ratovanja govore Arquilla i Ronfeldt (1997.), među drugim oblicima uporabe IKT-a sve se više spominje mogućnost rata za nadzor nad kibernetičkim prostorom, odnosno kibernetičko ratovanje, koje je, govoreći o informacijskom ratovanju, među prvima opisao Libicki (1995.). Da bi spriječile takvu uporabu IKT-a, zapadne provladine hakerske skupine i sigurnosne službe **preuzele su nadzor nad brojnim domenama, odnosno mrežnim nazivima islamističkih skupina,**²¹ što možemo ubrojiti u klasičnu defenzivnu mjeru u okviru informacijskih operacija (radi se naime o sprečavanju protivnikove informacijske djelatnosti). Potrebno je onemogućiti takvu ofenzivnu uporabu IKT-a sa stranica protivnika, čija smo ciljana publika mi sami. Ali ovakve mjere imaju kratkotrajan učinak jer autori mogu brzo zamijeniti domenu, odnosno svoje sadržaje prenijeti na druge internetske portale i geografske lokacije. Geografsku lokaciju označenih stranica smo analizirali i sami, **metodom praćenja (*tracert* odnosno *tracing*) internetskih prijelaza,** što omogućuju i neki komercijalni programi i programi u okviru operacijskih sustava te mrežni poslovi). Na osnovu osobnih istraživanja te dobivene analize smatramo da se skoro 70 posto analiziranih mrežnih stranica islamskih ekstremista nalazi na Zapadu (prije svega kod američkih i britanskih simpatizera) (Boccaro, 2004.; Pany, 2004.). Praćenje smo ponavljali više puta u kraćem, kao i u dužem periodu. Određene IP adrese, koje smatramo konačnim lokacijama, služe samo za preusmjerenje (orig. *re-routing*) na određene lokacije.

²¹ Razdoblje nakon 11. rujna 2001. te rat protiv terorizma povećali su internetsku povezanost islamističkih organizacija te onih koji podupiru i simpatizera Al Qaide, jer je uporaba Interneta postala važna, kako za njihovo komuniciranje tako i za indoktrinaciju i novačenje novih kadrova. Zato su islamističke internetske stranice često cilj praćenja, u brojnim primjerima nad njima preuzimaju nadzor prozapadno orijentirani hakeri odnosno njihovo djelovanje onemogućuju ponuđači pristupa na Internet (ISP – *Internet Service Provider*). Zato islamističke skupine za izvođenje propagande te komuniciranja sve manje upotrebljavaju klasične internetske stranice i preusmjeravaju se na IRC, čavrljaonice te mrežne forume, koje je teže nadzirati i cenzurirati (Boccaro, 2004.).

TABLICA 1. Fizička lokacija mrežnih stranica nekih krajnjih islamističkih skupina odnosno njihovih simpatizera

Internetska adresa	Opis	Fizičko nalaženje	IP adresa	Registracija domene
www.abrarway.com	Palestinski islamski jihad	SAD – Kolorado	216.7.186.93	Libanon
www.almjlah.com		SAD – Kolorado	198.87.87.9	Saudijska Arabija
http://alsaha.com		SAD – Teksas	66.98.148.179	Farez.net (država nepoznata)
www.alsakifah.org	forum pristalica Al Qaide	SAD – Kalifornija	64.62.172.111	Malezija
www.ansarnet.ws/vb	forum pristalica Al Qaide		67.15.48.24	Velika Britanija
www.chechan.org	Čečenski informacijski centar	SAD – Teksas	69.13.27.58	država nepoznata
www.hostinganime.com/neda4/index.htm	privrženici Al Qaide	SAD – Teksas	66.98.141.123	podaci nisu dostupni
www.kataebaqsa1.com	službene stranice Brigada mučenika Al-Aqse – vojnog krila Fataha	SAD – Kalifornija	64.62.172.111	Gaza, Palestina
www.manartv.com	internetske stranice Hezbolahove televizije Al-Manar	SAD – New Jersey	64.106.143.226	Libanon
www.neda2-friend.co.uk	pristaše Al Qaide	SAD – Florida	207.150.192.12	pojedinač preko posrednika na Fasthosts Internet Ltd. SAD
www.qal3ati.org	forum pristalica Al Qaide	SAD – Teksas	64.246.51.5	Ujedinjeni Arapski Emirati
www.rabdullah.com	generalni sekretar Palestinskog islamskog jihada Abdallaha Shalaha	SAD – Kolorado	64.156.223.250	Libanon
www.sarayaalquds.com	Brigade Al-Quds, vojno krilo Palestinskog islamskog jihada	SAD – Kolorado	64.156.223.250	Libanon
www.alqassam.net	vojno krilo Hamasa	Kanada	69.10.142.30	Jordan
www.hizb-ut-tahrir.org	Hizb ut-Tahrir	Velika Britanija	83.170.75.19	Al-Khilafah Publications u Londonu, Velika Britanija
www.shareeah.org	internetske stranice šejka Abu Hamza i pristaša šerijata	Hong Kong	210.245.167.135	357 Hosting u Nieuwegein, Utrecht, Nizozemska
www.al-fateh.net	dječji portal Hamasa	Rusija	213.234.216.82	Nizar Al-Hussein u Bejrutu, Libanon
www.palestine-info.info	Palestinski informacijski centar, pristaše Hamasa	Ujedinjeni Arapski Emirati	213.42.17.48	Libanon
www.qudsway.com	Palestinski islamski jihad	Iran	217.218.0.123	pojedinač u Faihi, Kuvajt

Izvor: Boccara (2004.).²²

²² Bilo je analizirano 25 islamističkih internetskih stranica te foruma, pri čemu je uzeta u obzir

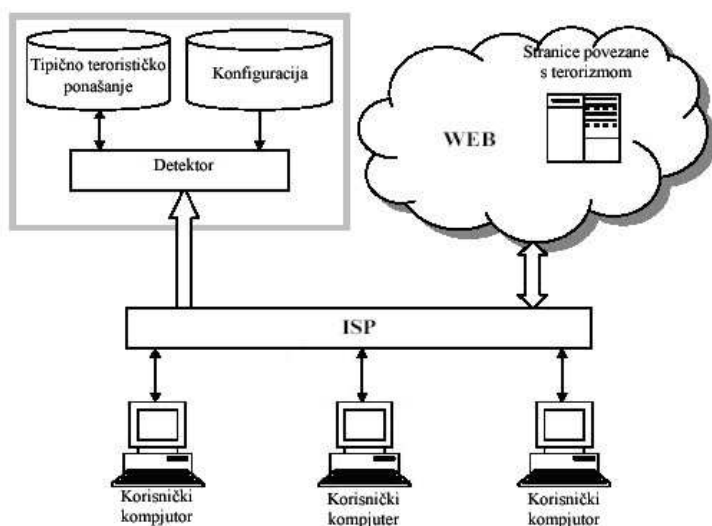
Navedeni empirijski podaci i slučajevi ukazuju na određenu dvojnost **informacijske politike zapadnih država**²³ (prije svega SAD-a) u odnosu na internetske stranice islamskih ekstremista. S jedne strane potiču djelovanje hakera, koji preuzimaju nadzor nad tim mrežnim stranicama i rade pritisak na ponuđače pristupa internetu, koji takve stranice fizički odstranjuju iz svojih poslužitelja; na drugoj strani je još uvijek izuzetno veliki broj stranica koje se nalaze na njihovom području. Taj raskorak je moguće objasniti na dva načina. Kibernetički prostor je uistinu velik, nepregledan, izrazito dinamičan i zato ga je vrlo teško aktualno nadzirati (mijenjaju se, naime, tako URL i IP naslovi ovih stranica kao i fizička lokacija poslužitelja na kojoj gostuju), a s druge strane u interesu je država i njihovih obavještajno-sigurnosnih službi da određene umrežene stranice protivnika ostave aktivne te tako lakše nadziru djelovanje i komuniciranje korisnika tih stranica. Nadzor navedene službe vrše preuzimanjem cjelokupnog prometa ponuđača pristupa internetu. U tu svrhu se upotrebljavaju kako ljudski izvori, tako i programska rješenja. Jedna od takvih uporaba je i "kopanje po podacima" za otkrivanje terorističkih aktivnosti na internetu (orig. *Using Data Mining for Detecting Terror-Related Activities on the Web*). Za analiziranje internetskih stranica, koje koriste terorističke odnosno radikalne organizacije, ograničena metoda koristi algoritam za "kopanje po podacima" (orig. *data mining algorithm*).²⁴ Njegov razvoj očituje se u tri faze. Prva se odnosi na proučavanje sadržaja postojećih terorističkih mrežnih stranica te analizu aktivnosti korisnika koji ih koriste. Drugo, otkrivanje potencijalnih terorista mora se izvesti u realnom vremenu, što je moguće postići samo ako je djelovanje terorista predstavljeno izuzetno homogeno i egzaktno, kako bi ga se kasnije moglo obraditi. I treće, osjetljivost analize mora biti određena parametrima koje ostavlja korisnik, što omogućava kalibriranje, odnosno, prilagođavanje sustava. Ako, dakle, želimo oblikovati algoritam, koji će uspješno tražiti različite terorističke mrežne stranice, a pri tom razlikovati teroriste od običnih korisnika, moramo najprije analizirati tipično

analiza opsega njihovih IP adresa, ponuđača, koji im omogućuju dostup do Interneta (ISP) te podatka o tome, gdje i tko je domene registrirao. IP adrese i adrese poslužitelja (*hosts*) su važne za 16. srpanj 2004. Kao glavna oružja u ovoj su analizi bile mrežne stranice koje omogućavaju identificiranje domena www.allwhois.com, www.whois.net, <http://godaddy.com>, www.apnic.net te www.arin.net (Boccarra, 2004.).

²³ Ta dvojnost vrijedi i za Rusku federaciju i njen odnos spram informacijske djelatnosti čečenskih pobunjenika. Iako su najprije pokušali metodom DoS (*Denial of Service*) onesposobiti web adresu www.kavkazcenter.com, nakon što je Šamil Basajev preuzeo odgovornost za napad na školu u Beslanu, Ruska se federacija odlučila na pritisak na Litvu, na čijem se području ove internetske stranice fizički nalaze.

²⁴ *Data mining* odnosno kopanje po podacima je način otkrivanja skrivenih podataka u bazama. Kombiniranom uporabom strojnog učenja, statističke analize, tehnika modeliranja te tehnologije baza podataka, kopanje po podacima omogućava traženje suptilnih veza među podacima, na temelju kojih se mogu predvidjeti budući događaji. Ovakve metode se upotrebljavaju prije svega za izradu profila potrošača na području trgovine, u našem slučaju za oblikovanje tipičnog ponašanja (profila) pripadnika, odnosno simpatizera terorističke organizacije (izvor: <http://www.twocrows.com/glossary.htm#anchor314309>).

ponašanje terorista na mreži odnosno napraviti njegov profil (analiza takve vrste je moguća uz detaljnu analizu s više parametara internetskih stranica); u drugoj fazi taj profil stalno uspoređujemo s djelovanjem svih korisnika nekog ponuđača pristupa internetu. U trećoj fazi koristimo još i ljudske izvore, koji analiziraju "sumnjive" korisnike. Zatim na temelju dobijenih podataka oblikujemo na algoritmu osnovni model koji će takve korisnike tražiti i učinkovito međusobno razlikovati (Elovici et al., 2004.). Navedeni slučaj potvrđuje pretpostavku da je fizička lokacija terorističkih i fundamentalističkih mrežnih stranica na području država koje su njihove protivnice, u interesu obavještajnih i sigurnosnih službi ovih država. Kao što vidimo, na ovaj način mogu lakše upotrebljavati različite programske alate za nadzor internetskog prometa, koji se temelji na dobivenim podacima ponuđača pristupa internetu, djelovanje kojih reguliraju te iste države svojim normativno-pravnim okvirom.

SLIKA 1. Programsko otkrivanje terorističkih aktivnosti na internetu.
Izvor: Elovici et al. (2004.:21).

OCJENA UČINKOVITOSTI USPJEŠNOSTI UPORABE INFORMACIJSKO-KOMUNIKACIJSKE TEHNOLOGIJE U IRAČKO-AMERIČKOM SUKOBU

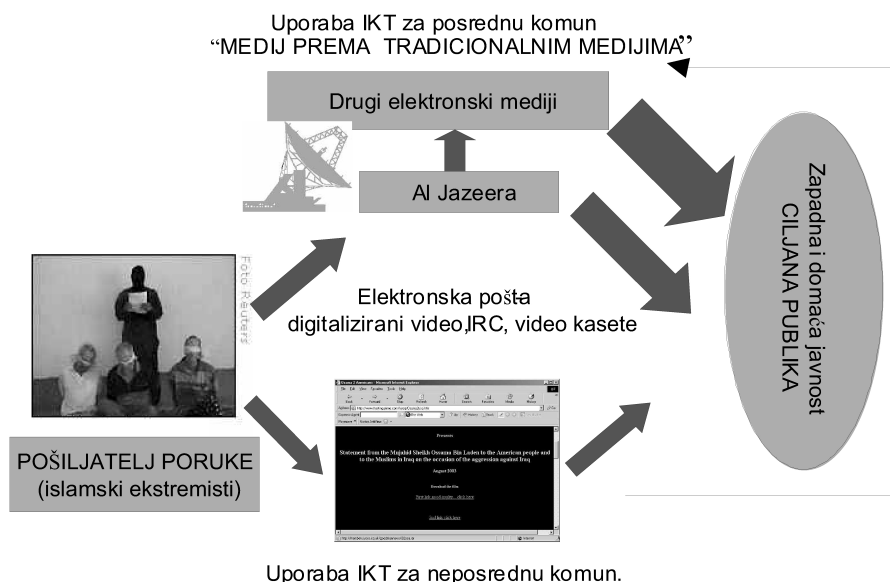
Iz studije slučaja sukoba između SAD-a odnosno protuterorističke koalicije i iračkoga režima u prvoj i drugoj fazi, odnosno s iračkim islamističkim pobunjenicima u trećoj fazi, možemo utvrditi svu **kompleksnost uporabe IKT-a u suvremenim sukobima**. Ako su koalijske snage, kao informacijski vrlo razvijene države, uporabile IKT za povećanje učinkovitosti svojih oružanih snaga (razvoj koncepta umreženih oružanih snaga), istodobno su s uporabom IKT-a dopunjavale konvencionalna sredstva propagande odnosno psihološkog djelovanja. IKT je opsežno upotrebljavan i na iračkoj strani. To saznanje posebice vrijedi za treću fazu sukoba, kada iračka stranica

prelazi na potpuno asimetričan pobunjenički način ratovanja, koji pokušava iskoristiti sve slabe točke, kako koalicijskih snaga tako i njihovih država.²⁵ Pri tom se kao jedna od slabijih točaka pokazao i sam IKT, koji je omogućio iračkim pobunjenicima slanje svojih poruka i izvješća zapadnoj i globalnoj javnosti uopće. Druga je slabost da islamističke skupine koriste prije svega internet **kao sredstvo za širenje svojih ideja odnosno novačenje** mladih muslimana svugdje u svijetu, naravno i u zemljama Zapada.

Pri tom koriste sva dostignuća interneta, među kojima moramo posebno istaknuti također i IRC (*Internet Relay Chat*) odnosno čavrljanja, koji su jedino postignuće interneta gdje je omogućeno neposredno komuniciranje među točno određenim korisnicima u realnom vremenu. Bez obzira na to što ovo postignuće ima bitno manji domet od interneta, pobunjeničkim islamističkim skupinama ono omogućava neposrednu povezanost kao i povezanost s novim potencijalnim članovima. Tako mogu sinkronizirati svoje djelovanje, a s druge strane mogu svoje ideje vrlo brzo provjeriti među korisnicima IRC-a te dobiti istog časa povratnu informaciju (*feedback*). Istina je, da svojstvo IRC-a, koje omogućava promjenu identiteta, preuzimanje novih i relativno jednostavno brisanje tragova, otežava ovakvim skupinama realni pogled u iskrenost njihovih potencijalnih članova odnosno simpatizera, a zapadnim obavještajnim i sigurnosnim službama prepoznavanje pravih prijatelji. Sljedeća otežavajuća okolnost za ove službe je i razvoj posebnih tipografija odnosno pisanih oblika komunikacije, koji se razvijaju prije svega među mladim Arapima, korisnicima interneta i IRC-a. Ovi koriste ASCII znakove, koji su vizualno slični arapskim slovima, što omogućava njihovo sporazumijevanje na računalnim platformama, koje ne podupiru arapski jezik. Isto tako arapska mladež u Zapadnim zemljama razvija poseban jezik sporazumijevanja, čije pismo čine kako arapska tako i engleska slova.

Drugi oblik, koji su irački pobunjenici mnogostruko koristili, jest **uporaba IKT za izvođenje psihološkog rata** odnosno "medijskog" rata. Kao što smo već naveli, irački su pobunjenici pokazivanjem moći nad taocima te prikazivanjem njihovih stvarnih ili insceniranih smrti na mrežnim stranicama i pomoću televizijskih postaja, željeli utjecati prije svega na javnost Zapada (Rötzer, 2004.) te prikazati da je omjer troška i koristi u tom sukobu za države i društva Zapada izrazito negativan. Na kraju slijedi još i treći oblik uporabe IKT-a od strane iračkih pobunjenika, koji se odnosi na **neposredno operativno i taktičko osiguranje njihovih akcija**, usmjerenih protiv koalicijskih snaga. Internet su, naime, iskoristili za prijenos uputa svojim sljedbenicima kako koristiti pojedinačne oružane sustave, a isto tako pri odlučivanju o načinu djelovanja odnosno taktičkim postupcima. Tvrdnje nekih autora sa Zapada, da su u tim izvješćima na zapisima kodirani i ciljevi, ostaju više ili manje nedokazane (Rötzer, 2004.).

²⁵ Analize – prije svega američkih autora (Blank, 2003. te Bailey, 2001.) o asimetričnim ugrozama – u slučaju Iraka pokazale su se potpuno krivima, dolazile su iz izvješća američkih obavještajnih službi koje su pretpostavljale prije svega postojanje iračkog oružja za masovno uništenje. Zanimarili su irački otpor u povezanosti s međunarodnim terorizmom nakon pada totalitarnog režima Sadama Huseina. U tom pogledu se kao izrazito neuspješna pokazala i **Busheva odnosno Rumsfeldova doktrina, koja se temeljila na tehnološkom determinizmu**, koji je bio usmjeren prije svega na drugu fazu rata, a zanemarila je analizu i pripremu na pobunjeničko (asimetrično op. a.) djelovanje Iračana nakon okupacije iračkog teritorija (Musharbash, 2004.).

SLIKA 2. Uporaba komunikacijskog stajališta IKT-a kao instrumenta moći od strane iračkih pobunjenika

Kod analize uporabe IKT-a na strani koalicijskih snaga, potrebno je navesti i kritičke ocjene o učinkovitosti, odnosno uspješnosti uporabe, što se odnosi kako na koalicijske oružane snage i neposredno provođenje vojnih operacija tako i na uporabu IKT-a na iračkoj strani. Pri analizi koalicijske, odnosno američke strane, osvrnut ćemo se na ocjenu, koja je predstavljena u dokumentu *On Point: The United States Army i Operation Iraqi Freedom*, koju je priredio *Center for Army Lessons Learned*, dok ćemo za kritičku ocjenu djelovanja iračke strane u trećoj fazi sukoba koristiti istraživanje *The Internet and the Iraq War* (Rainie et al., 2003.). Na taj ćemo način, analizom javnog mnijenja američkih korisnika interneta ustanoviti je li i u kolikoj mjeri bila učinkovita uporaba IKT-a od strane iračkih vlasti u prvoj fazi, odnosno iračkih pobunjenika u drugoj, i naročito u trećoj fazi.

U dokumentu *On Point: The United States Army i Operation Iraqi Freedom* (***) “On Point”, 2004.) bilo je vrlo kritično ocijenjeno upravo područje informacijskog i psihološkog djelovanja, odnosno uvođenja koncepta umrežavanja postojećih oružanih snaga i informacijskih operacija u pripremnoj fazi operacije te u drugoj fazi, kada su neprijateljstva već započela.

Prva kritika se odnosi na koncept umreženih oružanih snaga, odnosno ratovanja. S obzirom na to, da su informacije bile uvijek od ključnog značaja za uspješno i učinkovito djelovanje oružanih snaga i da su pored ljudskog i tehnološkog faktora odlučno utjecale na tijek sukoba, osobito nakon uspješne uporabe i nekih informacijsko-komunikacijskih sustava (npr. GPS video konferencijske veze, mogućnost obrade podataka) u prvom Zaljevskom ratu 1991., između američkih teoretičara i ključnih osoba koje su donosile odluke, prevladalo je stajalište da je upravo uporaba

IKT-a odlučan čimbenik američke vojne nadmoći. U tu svrhu su razvili već predstavljeni koncept ovakvog ratovanja, gdje se umjesto tradicionalnih teorija ratovanja (Clausewitz) koriste sistemske teorije – teorija kaosa i kompleksnosti²⁶ te ratovanje koje ima za cilj napade na pokretače kritične (informacijske) infrastrukture (orig. *nodal warfare*). Sve grane američkih oružanih snaga mrežu su koristile kao ključno sredstvo koje informacijama opskrbljuje zapovjednike (čelnike) i jedinice. Tako su nastali poticaji poput **Army digitalisation and Force XXI** (Kopnena vojska – US Army), **Effects-Based Operations** (Zrakoplovne snage – US Air Force), **Cooperative Engagement** (Mornarica – US Navy) te **Sea Dragon** (Korpus mornaričke pješadije – US Marine Corps). Unatoč velikom broju definicija koncepta umreženog ratovanja, nikako ga ne smijemo zamijeniti s ratovanjem u informacijskim sustavima, poput najradikalnijih ideja i nacrtu informacijskog rata (posebno kiberneticki i hakerski); isto tako ne radi se o ratovanju između mreža pojedinačnih aktera. Mreža u ovom okviru predstavlja isključivo način i sredstvo kako uspostaviti samoprilagodljive oružane snage u kojima će biti postignuto dijeljenje informacija i podataka (orig. *Information Sharing*) od najviše razine zapovijedanja do pojedinog vojnika na bojištu. Svaka razina oružanih snaga i pojedinaca unutar njih, mogla bi na temelju informacija ovakve vrste lakše shvaćati zapovjednikove namjere kao i taktički položaj u kojem se sama nalazi. Da bi dostigli postavljene ciljeve, unutar američke (kopnene) vojske već su u osamdesetim godinama 20. stoljeća digitalizirati svoje snage, dodatni poticaj bila je digitalizacija, posebice nakon 1991.²⁷ Tako su se u operaciji *Iračka sloboda* već pokazali pozitivni utjecaji digitalizacije na učinkovitost djelovanja snaga posebno kada se radi o razumijevanju položaja u odnosu na druge vlastite snage, i u odnosu na protivničke snage²⁸ – digitalizacija je povećala učinkovitost snaga.²⁹ No, pokazale

²⁶ Teorija kaosa i kompleksnosti se posebno uvriježila u prirodnim znanostima, iako sve više prodire i u društvene znanosti. Navedena teorija posebno se dokazala u kibernetici, gdje se istražuju sličnosti između djelovanja strojeva i žive sile. Teorija kaosa istražuje, kako obične stvari mogu prouzročiti vrlo kompleksne rezultate. S druge strane, teorija kompleksnosti istražuje kompleksne sustave te njihove jednostavne rezultate. Više pogledati na <http://complexity.orcon.net.nz/>.

²⁷ Za usporedbu možemo navesti tenkovsku bojnu, koja je u operaciji *Pustinjska oluja* upotrebljavala 4 tima za vatrenu potporu topničkih baterija, koje su bile međusobno digitalno povezane sustavom TACFIRE (*Tactical Fire Control System* – taktički sustav nadzora vatre). U okviru digitaliziranih snaga prema nacrtu *Force XX*, 74 digitalno povezanih entiteta podupire topničke baterije, pri čemu uključuju timove za vatrenu potporu, izviđače, tenkove *Abrams*, pješadijske bojne vozila *Bradley* te disperzirane pješadijske i inženjerske jedinice (ibid.).

²⁸ Osobito za sprečavanje prijateljske vatre američka vojska na temelju iračkih iskustava razvija sustav *Blue Force Tracking* (BFT), koji je u Iraku djelovao na osnovi globalnog zapovjedno-nadzornog sustava (orig. GCCS – *Global Command and Control System*). Jedinice kopnene vojske, koje su u Iraku upotrebljavale taktički komunikacijski sustav *Force XXI* na brigadnoj i nižim razinama tako nisu imale smrtnih žrtava zbog prijateljske vatre. Više pogledati <http://www.idga.org/>.

²⁹ Kao primjer snage uporabe mreže u oružanim snagama možemo navesti djelovanje topništva u operaciji *Iračka sloboda*. Kada se pojavila iračka meta, taktičke su jedinice kopnene vojske, koje su bile s njom u dodiru, poslale digitalni “poziv” odnosno zahtjev za uporabu vatre preko sustava *AFATDS* (*Advanced Field Artillery Tactical Data System*). Zahtjev za uporabom vatre, koji je uključivao opis mete i željene učinke, istovremeno je uključio dvostruki digitalni proces

su se i brojne negativne strane koje onemogućavaju potpunu implementaciju NCTW-a. Jedan od takvih nedostataka je **interoperabilnost kako unutar američkih snaga tako i kod njihovih saveznika**. Ako je prva bile posljedica uporabe različitih platformi,³⁰ na drugu su utjecale i tehničke razlike i sigurnosni razlozi. Teškoće su prouzročili zemaljski komunikacijski sustavi koji su jako smanjili manevarske mogućnosti (za više: pogledati ispitivanja američke vojske, kojim bi se riješio problem premalih mobilnih mogućnosti prijenosa podataka). Bez obzira na činjenicu da je potpuna povezanost komunikacija, senzora te sustava u funkcionalnu mrežu bilo gdje na svijetu teško ostvariva, američka težnja za uspostavljanjem umreženih oružanih snaga se nastavila kako na području **obrazovanja i osposobljavanja, doktrine, organiziranosti te sposobnosti zapovijedanja zapovjednog kadra, tako i razvoja (informacijsko-komunikacijske) tehnologije**. Jedan od najznačajnijih problema se odnosi na tehnološko-tehničko stajalište prijenosa podataka. Problem pri implementaciji taktičkog interneta, kao informacijsko-komunikacijske osnove umreženja postojećih oružanih snaga, jest naime, **pojasna širina prijenosa podataka** (Lettice, 2003., Moseley, 2003. te *** "The Information Warfare", 2004.). Na taj se način odlaže uporaba određenih ključnih taktičkih jedinica, npr. 4. pješadijske divizije, koja je opremljena s najsličnijom tehnologijom za izvođenje informacijskih operacija, a istodobno već cijelo desetljeće ispituje i uvodi koncept digitalizacije bojišta kao jednog od glavnih elemenata na umreženju postojećih oružanih snaga.

na nadležnim zapovjednim mjestima. Prvi se odnosio na provjeravanje blizine vlastitih snaga preko sustava BFT, pri čemu su i pojedinačne jedinice imale sustav BFT uključen do različitih razina. Jednako tako su u zapovjedništvu preko geografskih informacijskih sustava provjerili utjecaj posrednih (indirektnih) snaga na vlastite ciljeve, protivnikove civilne ciljeve, te konačno preko sustava AMDWS (*Air and Missnage Defense Warning System*) provjerili moguće djelovanje topničke vatre na zračne snage te sustave zračne obrane. Kada je vatra odobrena, topništvo je upotrijebilo sustav AFATDS za izvršenje zadaće. Sustav je odredio optimalnu jedinicu za izvršenje navedene zadaće te za svako topničko oružje posebno izračunao, odnosno odredio tip strjeljiva, domet, smjer te broj salvi potrebnih za postizanje željenih rezultata. Uporabom ovih digitalnih sredstava jedinice su bile spremne za gađanje u manje od jedne minute, dok su dvije minute bile potrebne za provjeravanje i određivanje svih navedenih parametara (ibid.).

³⁰ Glavni američki zapovjedni sustav je bio MCS (orig. *The Maneuver Control System*), dok su jedinice mornaričke pješadije vrlo uspješno koristile C2PC (orig. *Command and Control Personal Computer*) sustav. Potonji je potrošački program na Windows platformi, čija je glavna uloga i zadaće poboljšanje procjene položaja (*Situational Awareness*) te kvalitete taktičkih i operativnih odluka. Kada je povezan u mrežu, sustav izmjenjuje taktičke podatke sa sustavi kao što su *Tactical Data Base Management* (TDBM), *Tactical Combat Operations* (TCO), *Intelligence Analysis System* (IAS) te *Global Command and Control System* (GCCS). Tako omogućava potpunu percepciju događanja na bojištu na geografskoj osnovi, istovremeno omogućava i ucrtavanje puta (*Routes planning*) te uspostavljanje *Active X* predmeta te različitih multimedijjskih datoteka na taktičke karte. Više pogledati <http://www.globalsecurity.org/intell/library/reports/2001/compendium/c2pc.htm>.

SLIKA 3. Rast potreba po pojasnoj širini u oružanim snagama SAD-a.
Izvor: <http://www.defenselink.mil/news/Mar2003/030312-D-9085M-011.jpg>,
07.09.2004.

I pored mnogih tehnoloških novosti koje uključuju i tenkove *Abrams M1A2 SEP (System Enhancement Package)* s prihvatljivijim korisničkim sučeljem *SMI (Soldier-to-Machine Interface)*, procesore s više mogućnosti, medije i zaslone s visokim razlučivanjem, a koje je američka vojska isprobala tijekom operacije *Iračka sloboda*, potpuna implementacija koncepta umreženog ratovanja ipak je još vrlo daleko. Problem nije u pojedinačnim oružanim sustavima i njihovim mogućnostima, nego nastaje onda kada je potrebno sve te sustave, uključujući i ljudski faktor, sklopiti u učinkovitu povezanu cjelinu. Slika 3. jasno pokazuje potrebu za sve većom pojasnom širinom prijenosa podataka, što je danas već znatno više od 1.5 MBPS (640 Kb/s), kao što je to bilo u slučaju operacije u Afganistanu, ali bi, prema istim ocjenama, za potpuno uključivanje koncepta umreženih oružanih snaga trebali gotovo **25 GBPS (cca. 3200 Mb/s odnosno 3,125 Gb/s)**. U slučaju potpune digitalizacije bojišta, omogućio bi se pristup podacima pojedinačnih jedinica na taktičkoj razini, a u povratnom smjeru u centar bi dolazili podaci s terena te tako omogućavali potpunu sliku bojišnice. Odavde bi podaci opet bili poslani nazad do pojedinačnih jedinica i oružanih sustava. Zapovjednici bi tako bilo gdje u svijetu imali potpuno jasnu sliku o događanjima na bojišnici; jednako tako bi pojedinačne jedinice u potpunosti nadzirale događaje, kako u odnosu prema prijateljskim, tako prema neprijateljskim snagama.

TABLICA 2. Komunikacijske mogućnosti koalicijskih snaga u operaciji *Iračka sloboda*

Vrsta komunikacije	Prije operacije <i>Iračka sloboda</i>	Operacija <i>Iračka sloboda</i>	Promjena
Komercijalni SATCOM terminali	5	34	+ 560%
Prosječna komercijalna pojasna širina (Mb)	7	10	+ 47%
Vojni SATCOM terminali	20	44	+ 120%
Prosječna vojna pojasna širina (Mb)	2	3	+ 68%
Zemaljska povezanost	11	30	+ 173%
Prosječna zemaljska pojasna širina (Mb)	2	10	+ 444%
Globalni sustav odašiljanja (Mb)	24	24	0%
Svi terminali (Mb)	36	107	+ 167%
Cjelokupna pojasna širina (Mb)	113	783 (6,11 GBPS)	+ 596%

Izvor: Moseley (2003.12.).

Ipak, analize operacije *Iračka sloboda* pokazuju da su američke oružane snage unatoč svojoj tehnološkoj premoći i u izuzetnom povećanju pojasne širine u komparaciji s proteklom razdobljem (cca. +600 posto) još uvijek daleko od cilja, to jest potpune implementacije koncepta umreženih oružanih snaga. U Iraku su, naime, dosegli možda jedva 25 posto potrebne pojasne širine, koja bi omogućila umreženost svih oružanih sustava i osoblja od najviših zapovjednih mjesta do razine pojedinog vojnika na ratištu.

Najslabiji član i glavna prepreka ovakvom planu je sustav SINGARS (*Single Channel Ground Airborne Radio System*), koji je standardni radijski sustav američke vojske; u međuvremenu bi digitalizacijom bojišta trebao djelovati preko taktičkog interneta, na osnovi više SINGARS radijskih mreža. SINGARS, koji je, u stvari, stara tehnologija, čija je glavna namjena prijenos govora, ne može zadovoljiti potrebe taktičkog interneta te video i audiodigitalizacije. Zato Amerikanci postupno istražuju druge tehnologije kao što su WIN-T (orig. *Warfighte Information Network-Tactical*)³¹ te JTRS (orig. *Joint Tactical Radio System*),³² kojeg će započeti uvoditi godine 2005.-2006. Vrlo lako možemo razumjeti da je rat u Iraku pretekao vizionare suvremenih oružanih snaga i da je u tom slučaju postojeći IKT predstavljao prije usko grlo nego jednu od najznačajnijih prednosti. Neovisno o tome što informacijsko vodstvo

³¹ Više na: <http://globalsecurity.org/military/systems/ground/win-t.htm>. WIN-T (*The Warfighter Information Network-Tactical*) je taktički telekomunikacijski sustav američke vojske, koji povezuje komunikacijsku infrastrukturu te mrežne komponente od razine bataljuna do razine bojišnice. WIN-T sustav osigurava potpunu potporu C4ISR, koji su sigurni, mobilni, te u ratu podupiru multimedijске taktičke informacijske sustave pri oblikovanju digitalizacije bojišta.

³² Više pogledati <http://jtrs.army.mil/>. JTRS je nastao na poticaj američkog ministarstva obrane i trebao bi obavljati značajne višekanalne glasovne, informacijske, slikovne te video-komunikacije.

američkih oružanih snaga u tehnološkom smislu nepobitno, ipak postojeća informacijsko-komunikacijska infrastruktura u njihovim oružanim snagama još ne ispunjava potpunu implementaciju digitalizacije bojišta i koncepta umreženih oružanih snaga. Da je uistinu tako govori članak koji se osvrće na istraživanja američkoga ministarstva obrane, kojima je komunikacijsko usko grlo trebalo kratkoročno biti riješeno i zakupom komercijalnih satelitskih veza, dok projekti kao što su WIN-T te JTRS ne budu operativni (Lettice, 2003.).

Druga kritika odnosi se na informacijske i u užem smislu, psihološke operacije koje su provođene prije, tijekom i nakon oružane etape sukoba. Glavni cilj informacijskih operacija³³ prije samog sukoba bio je usmjeren na snižavanje morala protivnikovih oružanih snaga i civilnog stanovništva, tijekom samog sukoba je preusmjeren u taktičke i operativne ciljeve koji su se odnosili na predaju iračkih vojnika, nemiješanje civilnog stanovništva u borbe te zaštitu iračke (prije svega naftne) infrastrukture koju su Iračani u vlastitu korist uporabljali već u ratu godine 1991. (uništavanje naftnih polja).

Pri analizi učinkovitosti već predstavljenih pojedinačnih oblika informacijskih operacija, ove možemo podijeliti na dva dijela. Prvi se odnosi na tzv. "meke" psihološke operacije koje za ostvarenje ciljeva³⁴ koriste IKT te druga konvencionalna propagandna sredstva. Drugi se odnosi na tvrde operacije kojima je cilj protivnička informacijska infrastruktura neovisno na uporabljena sredstva. Cilj prvih napada je, dakle, utjecaj na kognitivni i konativni značaj protivnika, dok su drugi usmjereni uništenju infrastrukture. U odnosu na ovo drugo, američka strana je ustanovila da su kinetički i elektronski napadi na protivnikov sustav vođenja i zapovijedanja te informacijsku infrastrukturu bili znatno učinkovitiji nego meki napadi. **Glavni razlozi neuspjeha informacijskih operacija su nesustavno planiranje, koordiniranje i provođenje, što unatoč desetgodišnjem korištenju koncepta još uvijek djeluju na ad hoc principu.** Stanje bi se moglo poboljšati ustanovljenjem vrhovnog zapovijedanja informacijskim operacijama. Slaba točka je to što je **doktrina informacijskih operacija uglavnom nepisana.** Pravilo FM 3-13 Informacijske operacije: Doktrina, taktika, tehnike i procedure, koje je bilo prvi pokušaj da se ispuni praznina u doktrini, izašao je nekoliko mjeseci nakon glavnih ratnih operacija u Iraku. Osim toga to pravilo je bilo razvijeno u okviru Uprave za kopnenu vojsku pri Ministarstvu obrane, a ne na razini cjeline oružanih snaga. Doktrinarna praznina naime pravi smetnju kako pri planiranju tako i izobrazbi i uspostavljanju časničkog i zapovjednog kadra prilikom provođenja informacijskih operacija. Rezultat nesklada se zadržao u informacijskim operacijama koje nisu bile povezane i integrirane s manevrom, napadom te drugim

³³ Informacijske operacije se odnose na uporabu mogućeg elektronskog ratovanja, operativnih mogućnosti računalnih mreža, psiholoških operacija, vojnu prevagu te sigurnost u sudjelovanju s drugim potpornim elementima, pri čemu se njihovi glavni ciljevi odnose na zaštitu, odnosno obranu vlastitih informacija i informacijskih sustava te utjecanje na vlastiti i protivnički proces odlučivanja (** "FM 3-13: iii", 2003.).

³⁴ Glavna namjena informacijskih operacija je potpora taktičkim i operativnim ciljevima, među kojim su najznačajniji predaja protivničkih vojnika, utjecaj na civilno stanovništvo te sprečavanje otpora, gerile i napada na iračku naftnu infrastrukturu (** "On Point", 2004.).

elementima borbe. Još veći problem je **razjedinjeno upravljanje informacijskim operacijama između pojedinačnih rodova američkih oružanih snaga**, što je onemogućilo planiranje i provođenje združenih operacija i kampanja. Tako se u pripremi operacija u Bagdadu pojavio nesklad između kopnenu vojske te zračnih snaga u pogledu uporabe koncepta informacijskih operacija. Kopnena vojska je pri tom bila za "meke", zrakoplovstvo za "tvrde" napade. U odnosu na utjecaj na događaje na bojišnici, kao učinkovitija sredstva u tom slučaju pokazala su se ona koje je zagovaralo zrakoplovstvo.

S poteškoćama su se američke oružane snage suočavale i tijekom provođenja psiholoških operacija kao značajnog dijela informacijskih operacija. Informacije su se, naime, temeljile na izrazitom vertikalnom principu odozgo prema dolje (orig. *top-down*), što je bilo prepreka za taktički uspjeh. Kao što se pokazalo u Iraku, ali i na Balkanu, centralizirani pristup i informacije često nisu odražavali događanja na terenu i nisu bili prilagođeni karakteru lokalnog stanovništva. Tako su, npr., u operaciji *Iračka sloboda* taktički timovi psiholoških operacija (orig. TPT – *Tactical PSYOPS Teams*) u prvih 48 sati koristili letke koji su protivničke vojnike pozivali da se predaju. Pošto se položaj na bojišnici brzo mijenjao, a američke snage naglo napredovale, **centralizirani sustav oblikovanja informacija na te promjene nije bio sposoban davati pravi odgovor**. Zato su taktički timovi psiholoških operacija tijekom svog djelovanja morali koristiti zvučnike. Taj slučaj jasno ukazuje na manjkavosti tijekom provođenja psiholoških operacija koje na taktičkoj i operativnoj i na strateškoj razini nisu donijele očekivane rezultate.

Iako američke i neutralne analize o informacijskim i psihološkim operacijama govore vrlo kritički, koncept uključenih novinara (orig. *embedded journalism*) smatraju kao popriličan napredak u odnosu prema sukobima u prošlosti, barem u odnosu na ono što se odnosi na informiranje domaće, američke javnosti. Novinari, uključeni u vojne postrojbe informirali su, naime, američku javnost prije svega o hrabrom djelovanju američkih vojnika, na drugoj strani su vrlo neposredno prikazivali njihovo žrtvovanje za domovinu, što je, naravno, probudilo domoljubna čuvstva Amerikanaca. S druge strane takva je medijska politika strane novinare, prije svega, usmjerila u uporabu alternativnih informacijskih izvora, jer su shvatili da će se samo na taj način doći do objektivnijeg pogleda u tijek djelovanja. Zato su, prije svih, zapadnoeuropski novinari često sami putovali po Iraku, zajedno s domaćim prevoditeljima, što je prouzročilo brojne smrtne slučajeve za koje su bile odgovorne koalicijske snage. U posljednjoj fazi sukoba, irački pobunjenici su zapadne novinare uzimali kao taoce te tako pokušali utjecati na promjenu politike njihovih država u odnosu na Irak.

Proanalizirat ćemo učinkovitost iračke strane pri uporabi IKT-a do treće faze sukoba, i pojasniti analizom *The Internet and the Iraqi War*, koja je, istina, za svoje potrebe koristila podatke telefonskog istraživanja javnog mnijenja *Pew Internet & American Life Project*, koji je između 20. i 25. ožujka 2003. napravio *Princeton Survey Research Associates*. Istraživanje je obuhvaćalo 1.600 stanovnika SAD-a, starijih od 18 godina. Pri tom s 95-postotnom sigurnošću možemo tvrditi, da je statistička greška bila plus ili minus 3 posto. Među anketiranim korisnicima interneta bilo je 999, za koje vrijedi standardna pogreška plus ili minus 4 posto. Glavni rezultati istraživanja

prikazuju, da je 77 posto američkih korisnika upotrebljavalo internet u vezi s ratom u Iraku, pri čemu su preko interneta skupljali informacije o sukobu, slali i primali elektronsku poštu i tako izražavali svoje mišljenje. Manji dio korisnika koristio je elektronsku poštu i za mobiliziranje drugih i pridobivanje potpore za svoje ratno ili proturatno stajalište. 55 posto od 116 milijuna korisnika interneta u SAD-u je koristilo elektronsku poštu za komuniciranje i dobivanje podataka o ratu, a 56 posto je u tu svrhu koristilo i internet. Čak 14 posto anketiranih je izjavilo da zbog sukoba u Iraku i želje za dobivanjem svježih informacija češće koriste internet nego inače. Značajan je i podatak o **sve većem povjerenju u internet kao izvor informacija**, posebno ako taj sukob povezujemo s terorističkim napadima 2001. Ipak još uvijek najznačajniji i primarni informacijski izvor jest televizija koju je pratilo i 87 posto korisnika interneta, zatim slijede radio i tiskani mediji; kao prevladavajući informacijski izvor za praćenje rata u Iraku internet je navelo 17 posto korisnika interneta (u slučaju terorističkih napada bilo je takvih samo 3 posto). Vrlo zanimljiv je podatak o značenju interneta u prvoj (predkonfliktnoj) fazi jer je čak 26 posto Amerikanaca internet navelo kao primarni informacijski izvor dobivanja podataka o mogućnosti rata u Iraku.

TABLICA 3. Uporaba elektronske pošte te interneta kod američkih okupatora u drugoj fazi iračko-američkog sukoba

Tip uporabe/izvor informacija	Udio među korisnicima
Uporaba elektronske pošte	
vezano uz patriotske osjećaje	29%
vezano uz vjeru	25%
rasprava o ratu, s prijateljima	18%
dobijanje informacija na <i>news-grupama</i>	17%
rasprava o ratu, s članovima obitelji	14%
informacije dobivene od organizacija koje su protiv rata	10%
informacije dobivene od organizacija koje zagovaraju rat	7%
komuniciranje s nadležnim službenicima o ratu	5%
Uporaba interneta	
traženje informacija	44%
traženje informacija o financijskim tržištima	23%
informiranje o Iraku i Iračanima	15%
traženje informacija o spremnosti na terorističke napade	9%
potpisivanje peticije za/protiv rata	6%
čitanje i slanje informacija na forume i čavrljaonice	6%
za političku aktivnost	5%
Internetske stranice koje su koristili Amerikanci	
internetske stranice američkih TV postaja	32%
internetske stranice američkih tiskanih medija	29%
internetske stranice Vlade SAD-a	15%
internetske stranice tiskovnih agencija i informacijskih servisa	10%
internetske stranice alternativnih informacijskih servisa	8%
internetske stranice skupina koje su protiv rata	6%
internetske stranice skupina koje zagovaraju rat	5%
internetski dnevnik (WebBlogs)	4%

Izvor: Rainie et al. (2003.: 4-5).

Ono što pokazuju internetske stranice koje su posjećivali američki korisnici interneta, a predstavlja iznenađenje jest izvanredno nisko korištenje mrežnih dnevnika odnosno blogova, koje su neki autori označili kao jednu od značajnijih novosti u uporabi IKT-a u slučaju suvremenih sukoba odnosno ratova i koji značajno utječu na davanje odnosno širenje mišljenja o ratu. Korisnici interneta su njime dobili nove perspektive i informacije o događanju neposredno u sukobu (Krempf, 2004. te Müller, 2004.). Prve analize provedene u SAD-u pokazale su, naime, da je mrežne dnevnikare redovito čitalo gotovo 4 posto korisnika interneta, tako da mrežne dnevnikare još ne možemo uvrstiti među značajnije informacijske izvore. Kako je udio korisnika mrežnih dnevnika tako malen (manji od 5 posto), nije moguće niti statistički utvrditi tko su ti korisnici, jesu li skloniji ratu u Iraku, ili su protiv njega. Unatoč tome podaci pokazuju da se mrežni dnevnikare više koriste među korisnicima koji imaju širokopojasni pristup do interneta i u prosjeku spadaju u mlađu populaciju (Rainie et al., 2003.).

TABLICA 4. Utjecaj interneta na oblikovanje mišljenja o ratu u Iraku

Utjecaj interneta	Zagovornici rata	Protivnici rata
internet im je pomogao stalnim pružanjem informacija o ratu	39%	48%
internet im je pomogao kod oblikovanja pogleda/stajališta prema ratu	17%	27%
internet im je pomogao pri prijenosu vlastitih pogleda na rat drugima	19%	24%

Izvor: Rainie et al. (2003.: 9).

Unatoč sve većem značenju i povjerenju u internet kao informacijski izvor, moramo izložiti **relativnu informacijsku izoliranost američkog društva i izrazitu ograničenost na nacionalnu informacijsku infrastrukturu**. Istraživanja o američkim korisnicima interneta jasno pokazuju da su američki korisnici pri intenzivnijoj i duljoj uporabi koristili prije svega domaće servise i mrežne stranice (prije svega domaće stranice američkih televizijskih kuća i tiskanih medija kao i službene stranice američkih vlasti), isto tako su u "unutarnjem" (američkom) prometu koristili i internetske alate za neposredno (orig. *face to face*) komuniciranje, kao što su elektronska pošta te mrežne čavrljaonice i IRC. Internetski promet u SAD-u je tako tekao na relaciji **američki informacijski servisi (američka nacionalna informacijska infrastruktura) – korisnici**; vrlo malo korisnika, među kojima je većina već pred rat bila usmjerena protiv rata, odlučila se i za posjet stranim (npr. iračkim) ili alternativnim mrežnim stranicama (mrežnim dnevnicima), koji su američko-irački sukob prikazali u posve drugačijem svjetlu nego što su to učinile američke vlasti i medijske korporacije. Zato je razumljivo da je uporaba interneta pripomogla promjeni stajališta američke javnosti o posredovanju u Iraku³⁵ u vrlo ograničenom obliku, što je u skladu s očekivanjima iračkih pobunjenika. Jednako tako može se potvrditi i predstavljanje njihove komunikacijske sheme koja jasno ukazuje na veću moć utjecaja tradicionalnih medija

³⁵ U ovom smislu na američku javnost najviše utjecaja imaju informacije o gubicima među američkim vojnicima, a i informacije o mučenjima i zlouporabama koje su vršile američke snage nad Iračanima su poprilično negativno utjecale na sliku koju je u očima američke javnosti imalo posredovanje u Iraku.

(prije svega elektronskih) od neposredne uporabe IKT-a odnosno nijednog komunikacijskog elementa. Istina je, da je IKT postao jedan od najznačajnijih izvora i za tradicionalne medije, odnosno onih koji daju informacije i preko kojih se može utjecati na većinu medija. Neovisno o izuzetnom porastu broja korisnika u zemljama u razvoju te velikoj penetraciji u razvijenom svijetu (*Information Society Statistics: Data 1997-2002*, 2003. te *Human Development Report 2003.: Millennium Development Goals: A compact among nations to end human poverty*, 2003.), internet još uvijek ima manji neposredni informacijski utjecaj od brojnih tradicionalnih medija (televizija, radio, tiskani mediji).

Naša analiza je, dakle, pokazala relativnu ograničenost utjecaja IKT-a na ishod suvremenih sukoba, čime možemo pobiti hipotezu o tehnološkom determinizmu. U povijesti čovječanstva vrlo je malo sukoba u kojima je odlučivao tehnološki razvoj. U odnosu na analize asimetričnih sukoba vidljivo je da je i nadmoć u kvantitativnom omjeru snaga vrlo rijetko odigrala ključnu ulogu. Zato našu analizu možemo zaključiti mišlju Samuela P. Huntingtona, koji tvrdi "da je Zapad vladao svijetom ne zbog superiornosti svojih ideja (odnosno tehnologije op.a.) i vrijednosti ili religije, nego zbog superiornosti u uporabi organizirane moći. Tu činjenicu zapadnjaci često zaboravljaju, nezapadnjaci nikad" (http://dear_raed.blogspot.com/).

Literatura

- *** (2003) "Human Development Report 2003.: Millennium Development Goals: A compact among nations to end human poverty". New York: Oxford University Press. http://www.undp.org/hdr2003/pdf/hdr03_complete.pdf [31.7.2003].
- *** (2003.) "Information Society Statistics: Data 1997-2002". Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities. <http://www.sisplet.org/ris/uploads/novice/2004/Pocketbook%20ISS2003.pdf> [10.3.2004].
- *** (2003.) "Arabische Reaktionen auf die Entwicklungen im Irak". Berlin: The Middle East Media Research Institute. http://www.memri.de/uebersetzungen_analysen/laender/persischer_golf/irak_reaktionen_27_03_03.pdf [16. 4.2003.].
- *** (2003.) "Reaktionen aus dem Iran auf den Krieg im Irak". The Middle East Media Research Institute. http://www.memri.de/uebersetzungen_analysen/laender/iran/iran_krieg_10_04_03.pdf [16. 4.2003.].
- *** (2003.) "Auf der Suche nach dem Blix-Report: Internetrecherche über Informationen zum Irak-Konflikt". Bonn: Medien Tenor, Institut für Medienanalysen. <http://www.medien-tenor.de/beitrag/29-1920.pdf> [15. 7. 2003.].
- *** (2003.) "Operation Iraqi Freedom – A Timeline of Events". Washington D.C.:Center for Security Policy. <http://www.centerforsecuritypolicy.org/operationiraqifreedomtimeline.pdf> [04. 5. 2004.].
- *** (2004.) "The Information Warfare Monitor". Cambridge, Toronto: Programme for Security in International Society, Citizen Lab. <http://www.infowar->

- monitor.net/index.php [20. 9. 2004.].
- *** (2004.) "On Point: The United States Army in Operation Iraqi Freedom". Fort Leavenworth, Kansas: Center for Army Lessons Learned (CALL). <http://onpoint.leavenworth.army.mil/> [11. 8. 2004.].
- Arquilla, John i Ronfeldt, David (1997.) "The Advent of the Netwar". U Arquilla, J. i Ronfeldt, D. (ur.) *i Athena's Camp: Preparing for Conflict in the Information Age*. Washington D.C.: Rand Publication. Str. 275-293.
- Bailey, Kathleen C. (2001.) *Iraq's Asymmetric Threat to the United States and U.S. Allies*. Fairfax, Virginia: National Institute for Public Policy.
- Berezkin, G. A. (2003.) "Lessons from the War in Iraq". *Military Thought* 12(3):139-183.
- Bilgin, Pinar (2003.) "Individual and Societal Dimensions of Security". *International Studies Review* 5(2): 203–222.
- Blank, Steven J. (2003.) *Rethinking Asymmetric Threats*. Carlisle: Strategic Studies Institute, U.S. Army War College. <http://carlisle-www.army.mil/ssi/pubs/2003/rethink/rethink.pdf> [13. 1. 2004.].
- Boccara, Marie-Hélène (2004.) *Islamist Websites and Their Hosts Part I: Islamist Terror Organizations*. Washington D.C.: MEMRI (The Middle East Media Research Institute).
- Bussemer, Thymian (2003.) "Medien als Kriegswaffe: Eine Analyse der amerikanischen Militärpropaganda im Irak-Krieg". U Golz, Hans-Georg (ur.): *Aus Politik und Zeitgeschichte*. Bonn: Bundeszentrale für politische Bildung. Str. 20-29.
- Collins, Steven (2003.) "Mind Games". *Nato Review* 2003 (2): 13-16.
- Denning, Dorothy E. (1999.) *Information Warfare and Security*. Reading, Harlow, Menlo Park, Berkeley, Sidney, Bonn, Tokio: Addison-Wesley.
- Elovici et al. (2004.) "Using Data Mining Techniques for Detecting Terror – Related Activities on the Web". *Journal of Information Warfare* 3(1): 17-29.
- FM 3-13 (FM 100-6)-Information Operations: Doctrine, Tactics, Techniques, and Procedures*. Washington D.C.: Headquarters, Department of the Army. 2003.
- Greenberg, Joel (2002.) "Israel Rolls Out an Arabic-Language Satellite TV Station". *The New York Times*. <http://www.mediareviewnet.com/Israel%20Rolls%20Out%20an%20Arabic-language%20TV%20station.htm> [15.9. 2004].
- Gregorač, Leopold (2004.) "Elektronska bomba (E-bomba)". *Revija Obramba* 36(9): 49-51.
- Hoyt, Paul D. (2000.) "The "Rogue State" Image i American Foreign Policy". *Global Society* 14(2): 297-310.
- Komarow, Steven (2004.) "Army studies lessons of Iraq; Report lays out strengths, weaknesses revealed in war". *USA Today Online*. <http://www.usatoday.com/usatoday/20040218/5935312s.htm> [18. 2. 2004.].
- Krempel, Stefan (2004.) *Krieg und Internet: Ausweg aus der Propaganda?* Hannover: Heise Zeitschriften Verlag GmbH & Co KG.

- Latham, Robert (ed.) (2003.) *Bombs and Bandwidth: The Emerging Relationship Between Information Technology and Security*. New York: The New Press.
- Lettice, John (2003.) "The Pentagon's tactical Internet – a war to early?" *The Register*. http://www.theregiste.co.uk/2003/03/21/the_pentagons_tactical_internet/ [5. 9. 2004].
- Libicki, Martin (1995.) *What is Information Warfare*. Washington D.C.: National Defense University, Institute for National Strategic Studies.
- Liotta, Pete H. (2002.) "Boomerang Effect: The Convergence of National and Human Security". *Security Dialogue* (33)4: 473-488.
- Moseley, T. Michael (2003.) *Operation IRAQI FREEDOM – By The Numbers*. Shaw Air Force Base, South Carolina: US Central Command Air Forces (USCENTAF). http://www.globalsecurity.org/military/library/report/2003/uscentaf_oif_report_30apr2003.pdf [4. 5. 2004.].
- Müller, Pete (2004.) "Weblogs werden zur Geheimdienst-Quelle". *Netzeitung.de*. <http://www.netzeitung.de/ausland/284198.html> [29. 4. 2004.].
- Münkler, Herfried (2003.) *Die neuen Kriege*. Reinbek bei Hamburg: Rowohlt Verlag.
- Musharbash, Yassin (2004.) "Der gescheiterte Stratege". *Spiegel Online*. <http://www.spiegel.de/politik/ausland/0,1518,druck-294633,00.html> [8. 4. 2004.].
- Newman, Edward (2001.) "Human Security and Constructivism". *International Studies Perspectives* 2 (3): 239-251.
- Pany, Thomas (2004.) "Neues vom E-Dschihad". *Heise Online*. <http://www.heise.de/tp/deutsch/special/ost/17944/1.html> [18.9. 2004.].
- Rainie et al. (2003) *The Internet and the Iraq war: How online Americans have used the Internet to learn war news, understand events, and promote their views*. Washington D.C.: Pew internet & american life project.
- Record, Jeffrey (2003.) "The Bush Doctrine and the War with Iraq". *Parameters*, Spring 2003. <http://carlisle-www.army.mil/usawc/Parameters/03spring/record.pdf> [30. 3. 2003.].
- Rötzer, Florian (2004.) "Teror.net: "Online-Terrorismus" und die Medien". *Heise Online*. <http://www.heise.de/tp/deutsch/special/info/17886/1.html> [18. 9. 2004.].
- Strpić, Ognjen (2002) "Ricardo Domingez: Umreženo ratovanje i druge priče". *Projekt: Broadcasting*. http://boo.mi2.hr/~ognjen/tekst/dominguez_hr.html [13.10. 2004.].
- Thomas, Timothy L. (1999.) "Preventing Conflict Through Information Technology". *Military Review* 78(6): 44-57.

INFORMATION-COMMUNICATION TECHNOLOGY USE IN AMERICAN-IRAQI CONFLICT 2003-2004

Uroš Svete

Summary

In the present article we analysed the role and significance of Information-communication technology (ICT) in modern conflicts whereby the case study of American -Iraqi conflict during the year 2003-2004 was chosen to research. This conflict was divided into three stages: preparing, direct open confrontation (operation Iraqi Freedom) and postconflict stage which started when the major military operations ended and in the same time when Iraqi asymmetric rebellion started to begin. We tried to answer the question how both sides used ICT for preparing on the coming war as well as how especially American side used ICT within its military forces and weapon systems (implementation of network centric warfare concept). In the second part of the contribution we analysed how Iraqi rebels used ICT and other electronic media as an asymmetric warfare mean. At the same time the ICT influence for the conflict outcome was critically estimated. The main scientific originality lies especially in combining social (defence studies) and informatics research methods as well as communication research methods for propaganda analysing. We were trying to prove that holistic research of ICT role in modern conflicts is possible only under condition of interdisciplinary research approach.

Keywords: Information-communication technology (ICT), operation Iraqi Freedom, information and psychological operations, public opinion, asymmetric warfare, terrorism, information power sources.